

تحليل وضعیت اقتصاد کلان ایران در سال ۱۳۹۳

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۴۲۹۴

خردادماه ۱۳۹۴

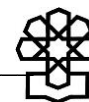
معاونت پژوهش‌های اقتصادی

دفتر: مطالعات اقتصادی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۴	۱- بررسی وضعیت اقتصادی جهانی و شرکای عمده تجاری ایران
۴	۱-۱- وضعیت اقتصاد جهانی
۵	۱-۲- چشم‌انداز اقتصادی شرکای اصلی تجاری ایران
۶	۱-۳- قیمت نفت
۸	۲- وضعیت اقتصاد کلان ایران
۸	۲-۱- رشد تولید ناخالص داخلی
۱۶	۲-۲- سرمایه‌گذاری
۱۸	۲-۳- اشتغال
۱۹	۲-۴- تورم
۲۲	۲-۵- نرخ ارز
۲۳	۲-۶- تجارت خارجی
۲۵	جمع‌بندی
۲۷	منابع و مأخذ

تحلیل وضعیت اقتصاد کلان ایران در سال ۱۳۹۳

چکیده

اقتصاد ایران در ابتدای سال ۱۳۹۳ با مسائل مختلفی روبرو بوده است. لزوم خروج از رکود، حفظ ثبات اقتصاد کلان و کاهش نرخ تورم در کنار تأمین مالی مخارج دولت و مواجهه با تحریم‌های تجاری را می‌توان از مهمترین مسائل و دغدغه‌های فوری اقتصاد ایران در این سال تلقی کرد. علاوه بر این چاره‌جویی برای برخی مشکلات مهم ساختاری نظیر اشتغالزایی محدود، بهره‌وری پایین، بحران آب و محیط زیست و فساد که بیشتر جنبه بلندمدت دارند را نیز باید به لیست دغدغه‌های این سال افزود. پس از دو سال تجربه رشد اقتصادی منفی و تورم بالا، مثبت شدن رشد اقتصادی، ثبات نسبی در سطح اقتصاد کلان و تداوم روند نزولی تورم در این سال را می‌توان به‌عنوان مهمترین دستاوردهای کشور در حوزه اقتصادی در نظر گرفت. با این حال، ترکیب رشد بخش‌های مختلف اقتصادی به‌گونه‌ای است که قضاوت قطعی در رابطه با خروج از رکود را دشوار می‌سازد. بررسی رشد تولیدات بخش صنعت نشان می‌دهد وضعیت رکودی صنعت در سال ۱۳۹۳ در مقایسه با سال‌های قبل از آن بجز در برخی از گروه‌های کالایی نظیر محصولات پتروشیمی و وسایل نقلیه، تداوم داشته و حتی در برخی از گروه‌های کالایی تشدید شده است. به‌طور کلی در رابطه با رشد اقتصادی سال ۱۳۹۳، با در نظر گرفتن شرایط زمستان این سال و احتمال تعدیل آمارهای اعلام شده بخش‌های ساختمان و کشاورزی، نرخ رشد این سال حدود ۲ درصد پیش‌بینی می‌شود.

بررسی وضعیت تورم در این سال نیز نشان می‌دهد که پیرو اعمال برخی سیاست‌ها نظیر کنترل پایه پولی و اجتناب از سیاست‌هایی که به بی‌ثباتی اقتصاد کلان منجر می‌شود، روند کاهشی این متغیر در این سال تداوم یافت. با توجه به نزدیک شدن تورم به نرخ بلندمدت و ساختاری آن در اقتصاد ایران، کاهش بیشتر این نرخ مستلزم اتخاذ برخی تغییرات نهادی به‌خصوص در سازوکارهای لازم برای افزایش انضباط مالی دولت و تغییر برخی رویکردهای مجلس در حوزه اقتصاد است.

با وجود توفیقات نسبی دولت در مسائل کوتاه‌مدت مرتبط با حفظ ثبات اقتصاد کلان، بهبود رشد اقتصادی و روند کاهشی تورم در سال ۱۳۹۳، در رابطه با مسائل اساسی بلندمدت نظیر اشتغال، بهره‌وری، آب، محیط زیست و فساد لازم است سیاست‌های مناسب تدوین، منتشر و اجرا شود.

مقدمه

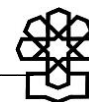
اقتصاد ایران در سال‌های اخیر دستخوش تحولات بسیاری بوده است. بر این اساس ارائه تحلیل‌های منسجم و دقیق از وضعیت شاخص‌های اقتصادی کشور موجب تقویت ارزیابی‌های علمی و کارشناسی صاحب‌نظران اقتصادی اعم از سیاستگذاران و فعالان بخش دولتی و خصوصی، نهادهای تخصصی بین‌المللی و رسانه‌های داخلی و خارجی خواهد شد. این گزارش عمدتاً به بررسی تحولات اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۳ می‌پردازد اما نیم‌نگاهی هم به ارزیابی سیاست‌های دولت در این سال دارد. بررسی دقیق‌تر چشم‌انداز سال ۱۳۹۴ و پس از آن، در گزارش جداگانه‌ای مورد تحلیل قرار خواهد گرفت.

اقتصاد ایران در ابتدای سال ۱۳۹۳ با مسائل مختلف کوتاه‌مدت و بلندمدت روبرو بوده است. در کوتاه‌مدت، لزوم خروج از رکود پس از تجربه دو سال رشد اقتصادی منفی در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲، مواجهه با بی‌ثباتی اقتصاد کلان و نرخ تورم بالاتر از میانگین بلندمدت اقتصاد ایران، تأمین مالی کسری بودجه قابل توجه دولت در نتیجه کاهش صادرات نفت و همچنین چگونگی مواجهه با محدودیت‌های تجاری ناشی از تحریم‌های اقتصادی از مهمترین مسائل و دغدغه‌های موجود بوده است که به چاره‌جویی فوری سیاستگذاران اقتصادی نیاز داشته است. با این حال، همزمان برخی مسائل اساسی بلندمدت نیز وجود داشته که غفلت از آن‌ها در نهایت می‌تواند جبران‌ناپذیر باشد و بنابراین توجه هدفمند سیاستگذاران را طلب می‌کرده است. مهمترین مسائل مذکور عبارتند از:

مسئله اشتغال: در حال حاضر حدود ۲ میلیون ۲۵۰ هزار بیکار در اقتصاد ایران وجود دارند که با در نظر گرفتن اشتغال ناقص، در مجموع حدود ۴ میلیون و ۳۰۰ هزار نفر جویای کار در اقتصاد ایران وجود دارند. طبق بررسی صورت گرفته، چنانچه شرایط سال‌های آتی همانند سال‌های دهه ۱۳۹۰ (قبل از دوره رکود) باشد در سال ۱۴۰۰ کل جمعیت بیکار به بیش از ۴ میلیون و ۵۰۰ هزار نفر بیکار خواهد رسید.

مسئله بهره‌وری: در مورد بهره‌وری نیز بررسی‌ها نشان می‌دهد در ۴۰ سال گذشته تنها ۵ درصد از مجموع رشد اقتصادی ایران از محل افزایش بهره‌وری حاصل شده است. عمده منبع رشد افزایش سرمایه بوده است که رشد بهره‌وری آن در بازه‌های زمانی مختلف منفی بوده است. از نظر بهره‌وری سرمایه انسانی نیز وضعیت بهتر نیست. به‌عنوان مثال، براساس آخرین آمار صندوق بین‌المللی پول سالیانه حدود ۱۸۰ هزار ایرانی تحصیل‌کرده به امید زندگی و موقعیت شغلی بهتر از کشور خارج می‌شوند. این سازمان بین‌المللی خروج رقم ۱۸۰ هزار تحصیل‌کرده را معادل خروج سالیانه ۵۰ میلیارد دلار سرمایه از کشور ایران دانسته است.

بحران آب و محیط زیست: در رابطه با محیط زیست نیز مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که

در سال ۱۳۸۱ حدود ۴۸ درصد از تولید ناخالص داخلی به شکل برداشت (استفاده فراتر از میزان جایگزینی از طبیعت) و فروسای (هزینه‌های زوال کیفی محیط زیست) بوده است. همچنین برخی پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد که خشکسالی در ایران در چند دهه آتی، با رشد نگران‌کننده‌ای افزایش خواهد یافت.

مسئله فساد: در حال حاضر موضوع فساد علاوه بر ایجاد تزلزل در پایه‌های سرمایه اجتماعی به مهمترین عامل برای خلع سلاح سیاستی سیاستگذاران اقتصادی و اجتماعی تبدیل شده است به نحوی که عمده سیاست‌های اقتصادی موجه برای رفع مسائل اساسی کوتاه‌مدت و بلندمدت کشور به دلیل وجود این پدیده عملاً از کار آبی و اثربخشی لازم برخوردار نبوده و بعضاً به ضد هدف اصلی خود تبدیل می‌شوند. دولت در سال ۱۳۹۳ سعی کرد تا با اجرای سیاست‌هایی در جهت حل مسائل فوق گام بردارد. به‌طور کلی مهمترین اهداف دولت در سال ۱۳۹۳، خروج از رکود، کنترل تورم و حفظ ثبات اقتصادی بوده است. جهت نیل به این اهداف دولت از ابزارهای سیاستی مختلفی استفاده نموده است. برای کنترل تورم تأکید دولت بیشتر بر کنترل نقدینگی از کانال کنترل پایه پولی، انضباط مالی دولت و ثبات بازار ارز بوده است. براساس بسته سیاستی منتشر شده و لایحه رفع موانع تولید، مهمترین سیاست‌های دولت در راستای خروج از رکود را می‌توان حفظ ثبات اقتصادی، اولویت دادن به تأمین مالی کوتاه‌مدت از طریق افزایش سهم تسهیلات سرمایه در گردش از کل تسهیلات، کاهش فشار تحریم‌ها، افزایش سرمایه بانک‌ها و تسویه بدهی‌های دولت به بخش‌های غیردولتی در نظر گرفت. مهمترین راهبرد دولت در راستای حفظ ثبات اقتصاد کلان نیز کنترل هدفمند بازار ارز و تعدیل آن به نسبت تورم، پرهیز از وارد کردن شوک‌های بزرگ به اقتصاد و اجرای سیاست‌های تعدیل قیمتی با شیب کم بوده است. در رابطه با میزان توفیق اهداف فوق در طول گزارش بحث خواهد شد. با این حال، شواهد و قرائن موجود حاکی از توفیق نسبی دولت در مواجهه با مسائل کوتاه‌مدت و عدم اعلام رسمی یا عملی سیاست‌های دولت برای چگونگی مواجهه با مسائل اساسی بلندمدت است.

در این گزارش ابتدا وضعیت فعلی اقتصاد جهانی و شرکای تجاری ایران و چشم‌انداز آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. سپس شاخص‌های مهم اقتصادی از جمله رشد اقتصادی، نرخ بیکاری، تورم، نقدینگی و... مورد بررسی قرار گرفته و به ارزیابی سیاست‌های مرتبط پرداخته می‌شود. در پایان با ارائه جمع‌بندی مهمترین ملاحظات در رابطه با سیاستگذاری اقتصادی در سال‌های پیش رو ارائه می‌شود.

۱. بررسی وضعیت اقتصادی جهانی و شرکای عمده تجاری ایران

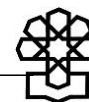
۱-۱. وضعیت اقتصاد جهانی

رشد اقتصادی جهان در سال ۲۰۱۴ برابر ۳/۴ درصد بوده است و طبق پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول در آوریل ۲۰۱۵ برای سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ به ترتیب ۳/۵ و ۳/۸ درصد برآورد شده است. از نظر کارشناسان در حال حاضر ناآرامی‌های خاورمیانه و همچنین وضعیت مبهم اقتصاد منطقه یورو دو خطر عمده تهدید اقتصاد جهان هستند و می‌توانند روند رو به رشد آن را متوقف سازند. اگرچه بحران امنیتی در خاورمیانه و اوکراین تاکنون تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر اقتصاد جهان نگذاشته و باعث بی‌ثباتی در بازار انرژی نشده است اما ممکن است که تأثیر این تحولات در آینده بیشتر شود و اقتصاد جهان تحت تأثیر قرار بگیرد.

جدول ۱ نرخ رشد اقتصادی و نرخ تورم مناطق مختلف جهان در سال ۲۰۱۴ و همچنین پیش‌بینی این متغیرها را برای سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌کنید نرخ رشد اقتصادی کشورهای پیشرفته در سال ۲۰۱۴ برابر ۱/۸ درصد بوده است و پیش‌بینی می‌شود این میزان در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ به ۲/۴ درصد برسد. همچنین نرخ رشد کشورهای اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۴ برابر ۰/۹ درصد بوده است و پیش‌بینی می‌شود رشد این منطقه با بهبود اوضاع و خارج شدن از بحران در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ به ترتیب به ۱/۵ و ۱/۶ درصد برسد که هرچند رشد این منطقه برای این دو سال مثبت پیش‌بینی شده اما نرخ رشد پایینی به حساب می‌آید. همچنین نرخ رشد اقتصادی خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) نیز در سال ۲۰۱۴ برابر ۱/۳ درصد بوده است و پیش‌بینی می‌شود این نرخ برای سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ به ترتیب ۰/۹ و ۲/۸ درصد باشد. پایین بودن نرخ رشد در این منطقه بیشتر به سبب ناآرامی‌های سیاسی در برخی کشورهای این منطقه و همچنین کاهش قیمت نفت در کشورهای صادرکننده نفت می‌تواند باشد.

جدول ۱. رشد اقتصادی و تورم گروه‌ها، مناطق و کشورهای مختلف دنیا

عنوان	رشد اقتصادی			تورم	
	۲۰۱۴	پیش‌بینی ۲۰۱۵	پیش‌بینی ۲۰۱۶	۲۰۱۴	پیش‌بینی ۲۰۱۵
کل دنیا	۳/۴	۳/۵	۳/۸
اقتصادهای پیشرفته	۱/۸	۲/۴	۲/۴	۱/۴	۰/۴
اقتصادهای نوظهور و در حال توسعه	۴/۶	۴/۳	۴/۷	۵/۱	۵/۴
اتحادیه اروپا	۰/۹	۱/۵	۱/۶	۰/۴	۰/۱
آمریکای مرکزی و لاتین	۲/۸	۲/۹	۳/۲
منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا	۱/۳	۰/۹	۲/۰	۶/۵	۶/۲

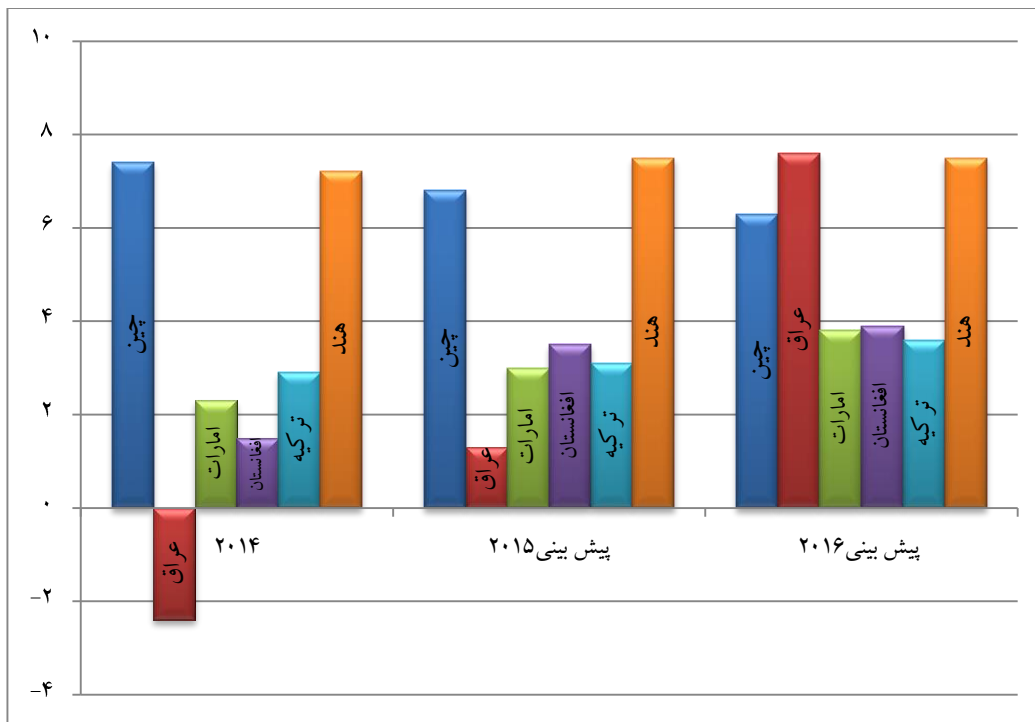
تورم			رشد اقتصادی			عنوان
پیش‌بینی ۲۰۱۶	پیش‌بینی ۲۰۱۵	۲۰۱۴	پیش‌بینی ۲۰۱۶	پیش‌بینی ۲۰۱۵	۲۰۱۴	
۷/۰	۶/۶	۶/۳	۵/۱	۴/۵	۵/۰	آفریقا (زیر صحرا)
۱/۵	۰/۱	۱/۶	۳/۱	۳/۱	۲/۴	ایالات متحده
۲/۵	-۰/۳	۳/۹	۶/۳	۶/۸	۷/۴	چین
۰/۹	۱/۰	۲/۷	۱/۲	۱/۰	-۰/۱	ژاپن
۱/۰	۰/۱	۰/۴	۱/۷	۱/۶	۱/۶	آلمان

Source: world economic outlook. April 2015. IMF.

۲-۱. چشم‌انداز اقتصادی شرکای اصلی تجاری ایران

بررسی وضعیت متغیرهای اقتصادی مهمترین شرکای تجاری کشور هم به لحاظ بررسی بازارهای هدف صادراتی و هم به این سبب که درگاه ورود تکنولوژی به کشور می‌باشند بسیار بااهمیت است. نمودار ۱ نرخ رشد اقتصادی سال ۲۰۱۴ شرکای اصلی تجاری کشور و همچنین پیش‌بینی این متغیر برای سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ کشور را نشان می‌دهد. این ۶ کشور مهمترین مقاصد صادراتی کشور براساس گزارش صادرات کالاهای گمرک جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۱ می‌باشند. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌کنید از ۶ شریک اول تجاری ایران ۲ کشور چین و هند در سال ۲۰۱۴ دارای نرخ‌های رشد اقتصادی حدود ۷ درصد بوده‌اند و پیش‌بینی می‌شود نرخ رشد آنها همچنان بالا باشد. هرچند نرخ رشد اکثر کشورهای شریک تجاری ایران در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ بیشتر از نرخ رشد آنها در سال ۲۰۱۴ است اما این افزایش رشد در کشور عراق که مهمترین مقصد کالاهای صادراتی کشور می‌باشد بسیار مشهودتر است. هرچند به سبب بروز ناامنی و بی‌ثباتی‌های سیاسی در این کشور نرخ رشد در سال ۲۰۱۴ برابر ۲/۴- درصد بوده است، اما پیش‌بینی می‌شود نرخ رشد عراق در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ به ترتیب به ۱/۳ و ۷/۶ درصد برسد که این امر می‌تواند به‌عنوان خبری خوب در رابطه با رشد صادرات کشور تلقی شود.

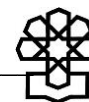
نمودار ۱. نرخ رشد مهمترین شرکای تجاری ایران در سال ۲۰۱۴ و پیش‌بینی آن در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶

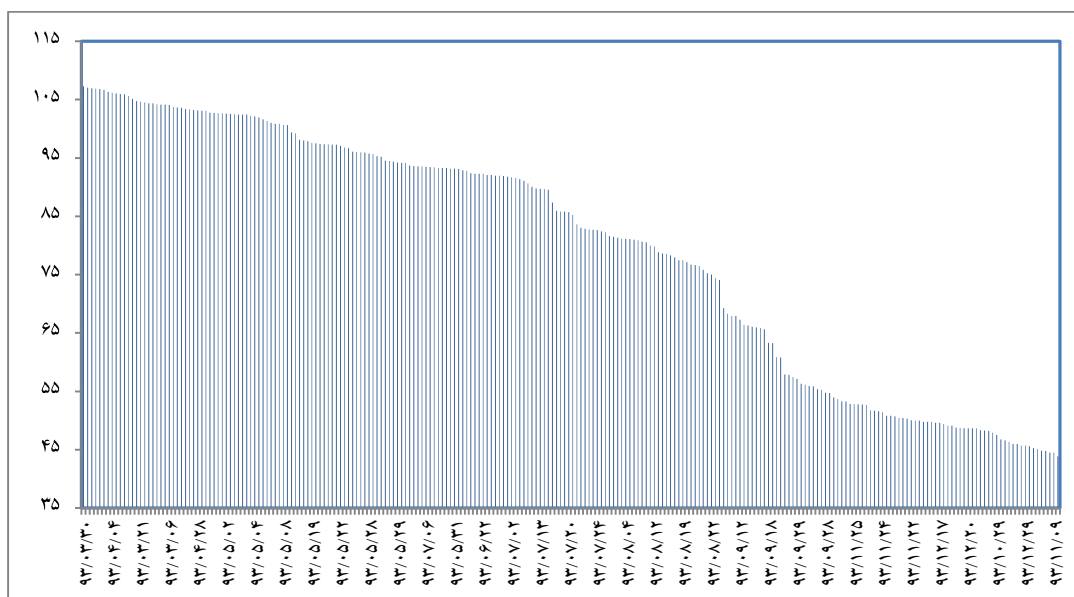
Source: Ibid.

۳-۱. قیمت نفت

از انتهای خردادماه تا اسفندماه سال ۱۳۹۳ قیمت نفت سبک ۶۰ درصد افت قیمت را تجربه کرد و از حدود ۱۰۷ دلار به حدود ۴۴ دلار در هر بشکه رسید. با توجه به تجربیات قبلی و جایگاه نفت در اقتصاد ایران، کاهش قیمت این محصول بر بودجه دولت، ترکیب واردات، رشد اقتصادی تولید و تا حدودی تورم مؤثر خواهد بود. به‌خصوص آنکه وضعیت درآمدهای نفتی اصلی‌ترین عامل توضیح‌دهنده چرخه‌های تجاری در اقتصاد ایران بوده است. اخیراً نهادهای بین‌المللی نیز پیش‌بینی خود از رشد اقتصادی ایران را با در نظر گرفتن قیمت‌های جدید نفت تعدیل کرده و کاهش داده‌اند (IMF, 2015).

نمودار ۲. قیمت نفت سبک

داخلی عربستان ۴۶ درصد و در تولید ناخالص داخلی کشورمان ۲۲ درصد است. در واقع عربستان برای بیرون راندن پروژه‌های شیل آمریکا و البته از دست ندادن بازار آمریکا نفت خود را چند دلاری پایین‌تر از قیمت‌های بازار عرضه می‌کند. ادامه این استراتژی، زمانی معقول است که عربستان دقیقاً بهای تمام‌شده شیل نفتی مناطق شش‌گانه آمریکا را برآورد کرده باشد اما هزینه نهایی شیل نفتی آمریکا در مناطق مختلف به غیر از چند منطقه در هاله‌ای از ابهام قرار دارد.

علت چهارم - بازگشت لیبی به صحنه تولید پر قدرت نفت یکی دیگر از عواملی بوده است که عرضه نفت را افزایش داده است. در حالی که لیبی پیش از این روزانه بین ۱۵۰ تا ۲۰۰ هزار بشکه نفت تولید می‌نمود، تولید خود را در سپتامبر سال ۲۰۱۴ به ۸۱۰ هزار بشکه رسانده است.

۲. وضعیت اقتصاد کلان ایران

۲-۱. رشد تولید ناخالص داخلی

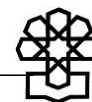
اقتصاد ایران در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ به سبب مشکلات ساختاری موجود، سیاست‌گذاری‌های نادرست و اعمال تحریم‌های غرب وارد رکودی بی‌سابقه شد و در این دو سال نرخ‌های رشد منفی را تجربه کرد اما شواهدی از مثبت شدن این رشد در سال ۱۳۹۳ وجود دارد. مهمترین سیاست‌های دولت در راستای خروج از رکود را می‌توان حفظ ثبات اقتصادی، اولویت دادن به تأمین مالی کوتاه‌مدت از طریق افزایش سهم تسهیلات سرمایه در گردش از کل تسهیلات، کاهش فشار تحریم‌ها، افزایش سرمایه بانک‌ها و تسویه بدهی‌های دولت به بخش‌های غیردولتی اشاره کرد که شواهدی از توفیق نسبی در اجرای سه سیاست اول وجود داشته اما دو سیاست آخر عملاً در پیچ و خم تصویب قوانین مرتبط قرار گرفت. با این حال، مهمتر از اجرای سیاست‌ها میزان اثربخشی آنها در خروج از رکود است که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

به‌منظور تحلیل وضعیت تولید در سال ۱۳۹۳ لازم است به دو سؤال اساسی زیر پاسخ داده شود:

۱. نرخ رشد اقتصادی سال ۱۳۹۳ چند درصد بوده است؟

۲. آیا اقتصاد ایران از رکود خارج شده است یا خیر؟

بانک مرکزی در آخرین آمار منتشره خود، نرخ رشد ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۳ را ۳/۶ درصد اعلام کرده است. با این حال نهاد رسمی انتشار آمار یعنی مرکز آمار ایران، علیرغم انجام برآوردها طبق روال سنوات گذشته، تاکنون در این زمینه سکوت اختیار کرده است. برآوردهای مرکز پژوهش‌ها در این زمینه نیز تا حدودی با برآوردهای مقدماتی بانک مرکزی متفاوت است که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد.

الف) برآورد رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۳

بنا به نتایج حساب‌های فصلی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اقتصاد ایران در نه ماهه اول سال ۱۳۹۳ پس از دو سال رشد اقتصادی منفی، رشدی ۳/۶ درصدی را تجربه کرده است. با این حال، شواهد آماری موجود نشان می‌دهد که نرخ مذکور دچار بیش‌برآوردی است. برای دستیابی به یک برآورد نزدیک به واقعیت و قابل اطمینان از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۳ لازم است که علاوه بر تعدیل نرخ رشد اعلام شده برای سه فصل اول سال ۱۳۹۳، شواهد موجود برای فصل زمستان ۱۳۹۳ نیز در نظر گرفته شوند. نرخ رشد اقتصادی اعلام شده برای نه ماهه سال ۱۳۹۳ به دو دلیل اساسی ممکن است تعدیل شود. دلیل اول آن است که با توجه به شواهد آماری موجود در خصوص میزان بارندگی و خروجی سدها در سال زراعی ذیربط و اشکال‌های فنی آمارها و روشی که در محاسبه رشد ارزش افزوده این بخش مورد استناد بانک مرکزی قرار گرفته است،^۱ نرخ رشد ۳/۵ درصدی برآورد شده برای بخش کشاورزی، قابل اطمینان نیست. دلیل دوم نیز آن است که علیرغم رشد قابل توجه ۸/۷ درصدی که بانک مرکزی برای ارزش افزوده بخش ساختمان در نه ماهه سال ۱۳۹۳ برآورد کرده است، روند پروانه‌های ساختمانی صادر شده و خصوصاً رشد تولید و فروش نهاده‌های ساختمانی بیانگر رشد نزدیک به صفر برای ارزش افزوده این بخش در دوره مذکور است.^۲

شواهد موجود بیانگر آن است که رشد اقتصادی فصل زمستان سال ۱۳۹۳ نسبت به فصول قبل در سطحی پایین‌تر خواهد بود. دلیل این ادعا آن است که از یک سو با توجه به روند صادرات نفت خام، رشد قابل ملاحظه ارزش افزوده بخش نفت در نه ماهه اول سال ۱۳۹۳ در فصل زمستان تداوم نخواهد داشت و حتی ممکن است به صفر نزدیک شود. از سوی دیگر، آمارهای موجود نشان می‌دهد که رشد تولید وسایل نقلیه و به تبع آن رشد بخش صنعت در زمستان سال ۱۳۹۳ نسبت به نه ماهه اول این سال محدودتر خواهد شد.

با توجه به موارد فوق و در چارچوب محاسبات انجام شده، مرکز پژوهش‌های مجلس رشد اقتصادی ایران برای سال ۱۳۹۳ را حدود ۲ درصد پیش‌بینی می‌کند. علاوه بر محاسبات آماری انجام شده، نتایج پیش‌بینی مدل کلان‌سنجی مرکز پژوهش‌های مجلس نیز برآورد فوق را تأیید می‌کند. لازم به ذکر است که مرکز آمار ایران به‌طور رسمی نرخ رشد اقتصادی نه ماهه سال ۱۳۹۳ را علیرغم تهیه، اعلام نکرده است.

۱. در سال ۱۳۹۳ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در گزارشی تحت عنوان «پایه‌ها و پیام‌های نرخ رشد اقتصادی در بهار سال ۱۳۹۳» این اشکال‌ها را به تفصیل، تشریح کرده است.

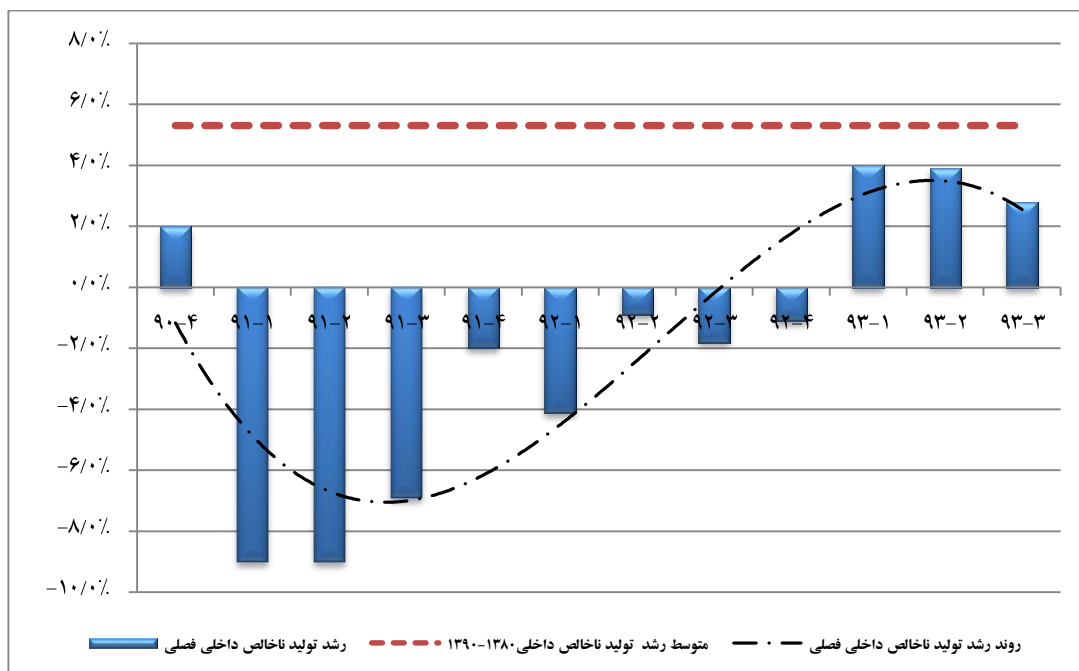
۲. به‌نظر می‌رسد که بیش‌برآوردی در نرخ رشد این بخش از سوی بانک مرکزی به این دلیل است که میزان تخصیص اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در هر فصل، به‌عنوان معیار برآورد ارزش افزوده ساختمان بخش دولتی در آن فصل به‌کار گرفته می‌شود. این روش از این ضعف اساسی برخوردار است که علاوه بر اینکه وقفه‌های بین تخصیص این اعتبارات و تولید ساختمان را در نظر نمی‌گیرد، ارتباط میزان تخصیص این اعتبارات در هر دوره با پرداخت به پیمانکاران بابت بدهی‌های دوره‌های قبل نیز نامشخص است.

ب) بررسی شواهد خروج اقتصاد ایران از رکود

همان‌طور که در نمودار ۳ مشاهده می‌کنید در بهار ۱۳۹۳ رشد اقتصادی فصلی برابر ۴ درصد شد که به عقیده برخی تحلیلگران اقتصادی آن را می‌توان به‌عنوان شروعی برای خروج از رکود به حساب آورد. با این حال برخی دیگر از تحلیلگران اقتصادی بر این باورند که لزوماً داشتن رشد اقتصادی مثبت به معنی خروج از وضعیت رکود نیست.

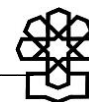
مقایسه وضعیت رشد اقتصادی حاصل شده با میانگین دهه منتهی به رکود اخیر نشان‌دهنده آن است که برای قرار گرفتن در ریل تولید قبل از رکود به تجربه نرخ‌های رشد بالاتری نیاز است. همان‌طور که در نمودار ۳ مشاهده می‌کنید علیرغم مثبت شدن نرخ رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۳، همچنان نرخ رشد اقتصادی پایین‌تر از میانگین نرخ رشد اقتصادی دهه ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ می‌باشد.

نمودار ۳. رشد تولید ناخالص داخلی فصلی

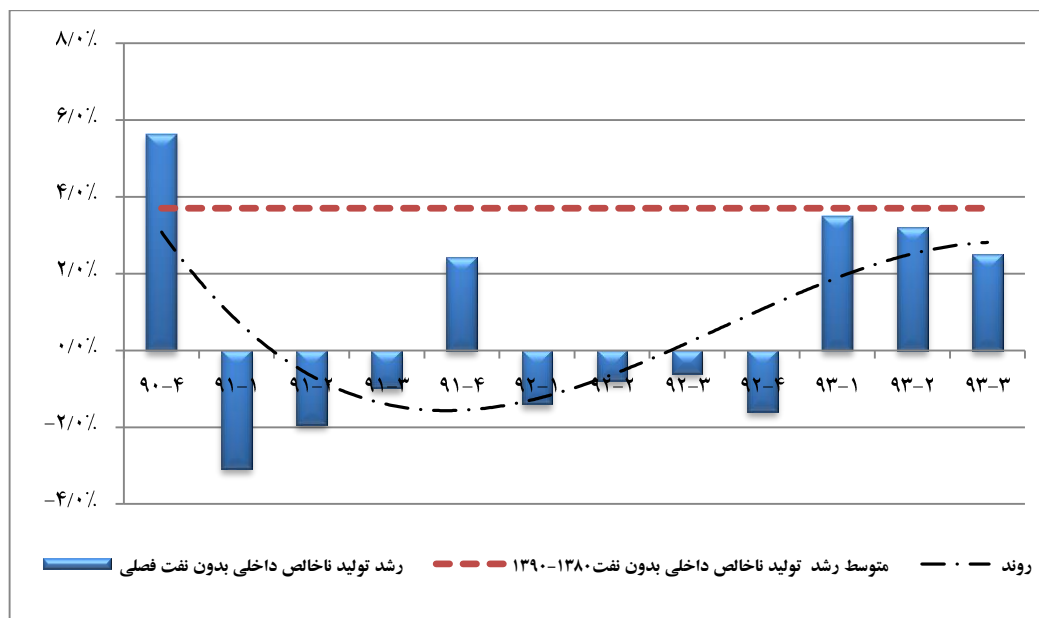
مأخذ: نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی.

نمودار ۴ نیز نشان‌دهنده رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت فصلی است. در حساب‌های ملی بانک مرکزی، تولید ناخالص داخلی بدون نفت از کسر ارزش‌افزوده بخش نفت از تولید ناخالص داخلی محاسبه می‌شود. با این حال با توجه به وابستگی ضمنی بسیاری از بخش‌های اقتصاد ایران به نفت یا درآمدهای نفتی تولید ناخالص داخلی بدون نفت می‌تواند کمتر از این میزان نیز باشد. همان‌طور که مشاهده می‌کنید نرخ رشد این متغیر نیز از فصل اول سال ۱۳۹۳ مثبت شده است با این حال این نرخ

نیز همچنان پایین‌تر از میانگین دهه ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ می‌باشد.

نمودار ۴. رشد تولید ناخالص داخلی فصلی بدون نفت

مأخذ: همان.

برای بررسی شواهد خروج اقتصاد کشور از رکود در ادامه به بررسی وضعیت بخش‌های اقتصادی می‌پردازیم. نتایج برآورد بانک مرکزی از ارزش‌افزوده فعالیت‌های مختلف اقتصادی در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۳ نشان‌دهنده آن است که علت عمده افزایش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی را باید در افزایش رشد ارزش‌افزوده فعالیت‌های «نفت»، «صنعت»، «خدمات مؤسسات پولی و مالی»، «بازرگانی»، رستوران و هتلداری»، «ساختمان» و «کشاورزی» جستجو کرد. چنانکه در نه ماهه اول سال ۱۳۹۳ سهم ارزش‌افزوده هر یک از فعالیت‌های مذکور در نرخ رشد ۳/۶ درصدی تولید ناخالص داخلی به ترتیب ۰/۸، ۰/۱۸، ۰/۱۶، ۰/۱۵، ۰/۱۵ و ۰/۳ برآورد شده است.

نرخ رشد بخش نفت در نه ماهه اول سال ۱۳۹۳ برابر ۸/۱ درصد بوده است با این حال به نظر می‌رسد این رشد به‌طور مستقیم ناشی از لغو برخی تحریم‌ها در حوزه صادرات نفت است و با فرض ادامه وضعیت موجود به نظر نمی‌رسد رشد مذکور تداوم یابد. همچنین همان‌طور که در بخش برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۳ نیز بیان شد آمارهای ارائه شده دو بخش کشاورزی و ساختمان تا حد زیادی دارای بیش‌برآوردی هستند. طبق آمار بانک مرکزی بخش صنعت در نه ماهه اول سال ۱۳۹۳ برابر ۵/۱ درصد رشد داشته است با این حال بررسی‌ها نشان می‌دهد این رشد در تمام زیرگروه‌های بخش صنعت به‌طور متوازن رخ نداده است. جدول ۲ نرخ رشد تولیدات کالاهای مختلف صنعتی از ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۳ را نشان

می‌دهد. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود وضعیت رکودی صنعت در سال ۱۳۹۳ در مقایسه با سال‌های قبل از آن بجز در برخی از گروه‌های کالایی نظیر محصولات پتروشیمی و وسایل نقلیه، تداوم داشته و حتی در برخی از گروه‌های کالایی مثل چرم، الیاف، پودر شوینده و ... تشدید شده است. ضمن اینکه رشد تولیدات خودرو و پتروشیمی نیز در این سال بیشتر ناشی از برداشته شدن بخشی از تحریم‌های مربوط به این دو صنعت در نتیجه توافق ژنو بوده است و بررسی‌ها نشان می‌دهد با توجه به رفع آثار مثبت اولیه ناشی از توافق، رشد این دو صنعت در سال ۱۳۹۴ محدودتر خواهد شد.

به‌طور کلی هر چند شاخص‌های کلان در رابطه با رشد اقتصادی حکایت از مثبت شدن آن و خروج از رکود دارند با این حال بررسی جزئیات به‌خصوص در بخش صنعت نشان می‌دهد سیگنال‌های چندان مثبتی در رابطه با خروج از رکود دیده نمی‌شود. ضمن اینکه با در نظر گرفتن این موضوع که سهم زیادی از رشد مثبت سال ۱۳۹۳ را باید به یک عامل برونزا یعنی لغو بخشی از تحریم‌ها در نتیجه توافق ژنو نسبت داد به سختی می‌توان مثبت شدن رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۳ را به‌عنوان خروجی پایدار از رکود و برگشت اقتصاد به دامنه رشد اقتصادی مثبت در نظر گرفت و با فرض ادامه وضعیت موجود حتی برای سال ۱۳۹۴ نیز وضعیت چندان بهتری متصور شد.

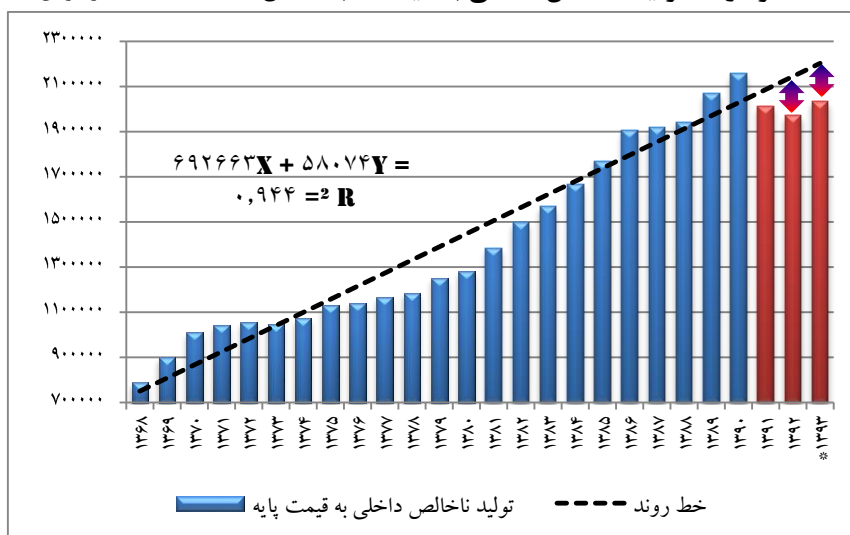

جدول ۲. رشد شاخص مقدار تولید محصولات صنعتی - در سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۳ به تفکیک ماه (ارقام به درصد)

نام محصول	۱۳۹۳												۱۳۹۲												۱۳۹۱												
	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
کاستاره و زغالسنگ	-۳۸.۶	-۳۵.۱	-۵۵.۲	-۳۹.۹	۱۳.۰	-۳۹.۵	-۳۰.۲	-۲.۵	۲۹.۶	-۱.۱	-۲.۱	-۱.۸	۱۹.۲	۳۸.۲	۳۹.۹	۱۰.۳	-۳۰.۶	۱۲.۶	۲۰.۴	-۱۸.۹	-۱۷.۸	۱.۴	۱۰.۵	-۱۷.۴	-۱۲.۶	-۷.۲	-۳۵.۴	-۳.۹	-۳۰.۳	-۲۱.۷	-۳.۳	۳.۲	۱۵.۵	۵.۳	-۱.۲	-۲.۸	
سنگ آهن	۲.۱	۱۳.۸	-۱.۱	۹.۳	-۱۰.۲	۷.۸	-۱۰.۸	۱۴.۱	-۱۰.۲	-۱۹.۸	۳.۸	۹.۹	۱۲.۰	-۱۰.۸	۳۱.۸	۹.۵	-۴.۰	۱۵.۶	۸.۱	۱۰.۳	-۱.۱	۹.۷	۵.۴	۶.۶	۵.۹	۳۴.۰	-۱۱.۳	۱۴.۱	۲۹.۲	-۱.۷	۱۰.۰	۱۴.۷	۱۷.۱	۵.۸	۲۱.۶	۹.۷	
روغن نباتی	۱.۹	-۲.۵	۱۴.۴	۱۴.۴	-۵.۲	۸.۱	-۲.۲	-۱۰.۵	-۸.۹	۱۲.۹	۱۵.۶	۲۹.۸	-۸.۰	-۱۰.۲	-۱۲.۲	-۰.۸	-۱.۲	-۱۹.۶	-۱۴.۸	-۱۵.۴	۳.۹	۴.۸	۱۱.۰	-۱۶.۷	۲۲.۲	۶۷.۱	۴۱.۶	۸.۹	۱۹.۹	۳۱.۶	۲۹.۹	-۱.۹	-۱۹.۸	-۹.۸	-۸.۶	-۱۰.۲	
نخ پلی استر	-۱۱.۶	-۲۲.۸	-۱۹.۶	-۱۵.۱	-۲۹.۹	-۱۳.۷	-۲۵.۷	-۱۸.۳	۴۲.۸	۱۰.۳	۱۹.۵	۱۰.۶	۱۵.۲	۱۴.۵	۹.۹	۵.۳	۱۹.۳	۱۳.۱	۱۴.۴	۱۰.۱	۱۰.۷	۱۱.۸	۵.۱	۱۸.۱	۳۲.۶	۳۹.۱	۳۸.۷	۱۹.۴	۱۷.۸	۴۳.۶	۴۹.۰	۴۵.۴	۱.۰	۳۱.۶	۱۶.۰	۱۰.۰	
نخ سیسم پنبه‌ای	۴۴.۹	۴۴.۹	۴۸.۷	۴۱.۳	۳۹.۲	۳۸.۵	۳۷.۹	-۱۱.۸	-۳.۹	۳.۳	-۱.۷	-۸.۰	۱۳.۵	۶.۰	-۱.۵	۱۳.۰	۱.۴	۱.۳	-۵.۸	۲.۲	۱۴.۵	-۷.۳	-۲.۰	۱۲.۷	۲.۳	۴.۷	۰.۴	-۳.۰	۱۲.۴	۱۸.۷	۱۰.۷	۱۵.۴	۱.۰	۱۵.۷	۱۴.۰	۲.۸	
قرش ماشینی	۱۳.۷	۱۴.۳	۱۶.۵	۱۷.۱	۱۳.۲	۸.۹	۹.۷	۱.۸	۰.۴	-۱.۲	۸۳.۲	۳۵.۸	۶.۲	۶.۲	۶.۲	۶.۲	۷.۶	۵.۴	۵.۴	۵.۴	۵.۴	۱.۰	۶.۰	-۳.۰	۲۹.۴	-۳.۷	-۳۲.۱	-۱۶.۳	-۸.۵	-۱۶.۵	-۹.۴	-۳.۹	-۶.۳	-۳.۹	-۷.۷	۱۳.۷	۱۴.۴
چرم	۳.۰	-۰.۲	-۳.۷	-۲.۷	-۹.۲	-۳.۸	-۷.۱	-۱۰.۰	-۱.۱	۲.۲	۱۳.۸	۱۵.۰	۱۸.۵	۲۰.۶	۲۰.۹	۲۲.۶	۲۱.۱	۲۰.۴	۲۲.۴	۱۴.۹	۱.۰	-۱۱.۰	-۲.۶	-۳.۷	۳۹.۸	۳۱.۸	۳۱.۸	۲۱.۴	۲۲.۶	۳۱.۹	۲۵.۰	۳۸.۶	۹.۲	۴۶.۶	۱۶.۸	۱۶.۸	
انواع پایوش	۱.۷	-۰.۲	-۳.۸	-۷.۹	-۱۴.۶	-۱۸.۰	-۲۰.۱	-۱۹.۵	-۱۰.۰	۱.۳	۳۳.۹	۲۲.۲	۲.۱	۲.۲	-۰.۹	-۰.۵	۱.۰	۱۹.۱	۱۱.۴	۱۳.۸	۶.۷	۶.۴	۱۰.۶	۱.۵	۴۴.۵	۱۰.۰	۱۰.۲	۱۰.۰	۹.۴	۳۳.۴	۸.۰	۳۹.۹	۷۹.۳	۴۸.۹	۱.۰	-۷.۹	
نئوبان	-۰.۱	۱۹.۳	۳.۲	-۱.۴	-۱۹.۰	-۳.۱	۱۱.۱	۹.۶	۹.۸	۱۷.۱	۱۵.۷	۵.۵	۲.۷	-۱۴.۰	۹.۵	۹.۱	۱۰.۲	۵.۱	۲.۱	-۱.۴	-۱.۲	۱.۴	۶.۶	۱۴.۳	۸.۸	۱۹.۹	۵.۳	۸.۵	۹.۵	۱۱.۰	۲.۱	۲۰.۶	۱۹.۰	۱۵.۸	۱۱.۰	۲۱.۷	
فیبر	۱۲.۸	۴۷.۵	۳۷.۷	۱۵.۶	۳۳.۴	-۵.۵	۲۹.۷	۲۴.۴	۹۹.۹	۲۱.۱	-۰.۸	۱.۹	۱.۴	-۱۶.۷	-۳.۳	۱۱.۵	-۲.۸	-۳.۱	-۳.۹	۶.۰	-۲۵.۸	۲.۹	۲۰.۷	۲۱.۱	۱۳.۷	۲۱.۰	۲۲.۱	۲۳.۸	۲۵.۰	۴۳.۸	۶۱.۱	۴۹.۹	۶۷.۵	۴۳.۸	۲۶.۴	۵۴.۴	
انواع کاغذ	۵.۲	۱۱.۱	۶.۴	-۰.۳	۵.۰	۷.۹	-۱.۴	۳.۷	۱۲.۴	۱۷.۵	۹.۹	۱۰.۸	۲.۳	۱۲.۶	۲۰.۷	۲۵.۰	۳.۶	۵.۴	-۹.۴	-۱۲.۹	-۱.۳	-۴.۸	۱۹.۸	-۱۳.۹	۳.۴	-۱.۵	-۱۷.۸	-۱.۸	-۳.۳	-۷.۸	۲۲.۶	۲۷.۱	۳.۱	-۲.۱	-۵.۳	-۰.۱	
کارتون	۹.۴	۵.۰	۲۳.۹	-۱.۰	۹.۲	۲.۷	-۱.۷	-۱.۷	۱۲.۲	-۰.۹	-۱.۰	-۰.۸	-۳۴.۷	-۱۵.۷	-۲۰.۸	-۷.۲	-۲۲.۵	-۱۹.۵	-۱.۴	-۱.۰	-۸.۰	-۷.۷	-۰.۸	-۲۱.۱	۲.۵	۲.۴	-۷.۹	-۴.۱	۲.۵	۱۱.۰	-۳.۹	-۹.۷	۱.۸	-۴.۲	۳.۴	۷.۶	
روغن موتور صنعتی	۴۴.۹	۴۴.۹	۴۸.۷	۴۱.۳	۳۹.۲	۳۸.۵	۳۷.۹	-۱۱.۸	-۳.۹	۳.۳	-۱.۷	-۸.۰	۱۵.۲	-۱.۵	-۱.۰	۱۳.۰	۱.۴	۱.۳	-۵.۸	۲.۲	۱۴.۵	-۷.۳	-۲.۰	۱۲.۷	۲.۳	۴.۷	۰.۴	-۳.۰	۱۲.۴	۱۸.۷	۱۰.۷	۱۵.۴	۱.۰	۱۵.۷	۱۴.۰	۲.۸	
پتروشیمی	۵.۵	۲۲.۱	۴۶.۷	۱.۸	۲۱.۱	-۰.۰	-۰.۷	۳۱.۱	۰.۷	۹.۳	۷.۷	۱۱.۱	۶.۰	-۱۱.۲	-۱۸.۴	۶.۴	-۱۹.۱	-۰.۶	۵.۰	۱۷.۴	۷.۸	۸.۵	۶.۱	-۱۱.۲	-۷.۷	-۹.۱	-۱۶.۲	-۱.۲	-۱.۴	۴.۲	-۵.۰	-۱۰.۳	-۳.۷	-۹.۷	۵.۹	۸.۵	
آل ای بی	-۱.۵	۳۷.۵	۳۷.۳	۲۱.۵	-۹.۷	-۸.۱	-۱۲.۰	۱۰.۶	۲۱.۰	۲.۰	-۱۱.۳	-۰.۹	-۱۱.۳	-۲۱.۲	-۸.۱	-۲.۲	-۱۲.۴	-۱۴.۵	-۷.۴	-۳.۲	-۱۵.۱	-۰.۱	-۱۱.۴	-۲.۵	-۵.۴	-۲.۱	-۱۶.۵	-۱۲.۳	-۶.۳	-۳.۲	-۷.۶	-۱۱.۶	-۳.۹	۹.۰	۲۶.۶	-۱۰.۹	
دی ام تی	-۳۴.۴	-۱۰.۰	۱۹.۲	-۳۹.۹	-۲۴.۴	-۳۰.۴	-۱۰.۰	-۷.۰	-۲۵.۰	۷۹.۷	۳.۲	-۳.۴	-۳۳.۰	-۵۹.۹	-۲۷.۶	-۰.۰	۱۷.۱	۶۷.۹	-۶.۰	-۳۴.۴	-۳۴.۹	-۴۳.۸	-۴۴.۶	-۱۰.۳	-۱۲.۳	۱۸.۶	۲۶.۱	۱۹.۷	-۲۲.۲	-۳۱.۷	۲۱.۰	۱۳.۹	۱۱.۵	۱۹.۸	۲۲.۵	-۴.۷	
دوده	۱۹.۲	۳۱.۳	۱۲.۹	۱۰.۲	-۱.۰	-۳۰.۲	-۲۴.۲	-۳۸.۲	-۱۹.۹	-۲۵.۹	-۳۳.۱	-۰.۴	-۱۱.۳	-۳۲.۹	-۱۴.۹	-۲.۱	-۱۴.۵	-۳.۸	۱۸.۱	۸.۲	۴۱.۱	۱۷.۶	۱.۹	-۳.۸	۱۴.۹	۳۲.۵	-۳.۵	۱۲.۰	۲۴.۹	۲۵.۹	۱۱.۵	۲۴.۳	-۱۸.۶	۳۳.۸	۳۳.۸	۱۲.۶	
سوم دفع اقات نباتی	-۵.۳	-۱.۸	-۱۷.۷	-۳۱.۹	-۲۵.۶	-۳۰.۳	-۲۲.۵	۲۵.۲	۳۳.۳	۴۵.۸	۳۹.۹	۱.۰	-۱۲.۴	۳۲.۷	۱۳۴.۴	۳۲.۶	۱۳۲.۲	۶۲.۷	۱۳.۳	-۲۲.۱	-۱۲.۵	-۱۷.۶	-۱۸.۹	۳۸.۶	۳۱.۱	۱۴.۳	-۱۵.۱	-۱۶.۶	-۳۲.۵	-۴۶.۱	۱.۶	۱۱.۷	۲.۳	-۲.۸	-۱۶.۱		
دارو	۸.۹	-۱.۲	-۳.۴	۱.۶	۲.۵	-۳.۴	-۷.۸	-۳.۲	۷.۸	۱۲.۴	۱۰.۸	-۱۲.۶	۱۰.۰	-۸.۶	۱۹.۶	۸.۰	۶.۳	۱۱.۴	۱۱.۴	۱۴.۴	-۲.۸	۲.۶	-۳.۶	-۱۶.۶	۳۸.۶	۲۸.۳	-۱۸.۶	-۳.۵	-۱.۶	۰.۳	۰.۴	۰.۴	۰.۴	۰.۴	۰.۴	-۱۶.۱	
پودر شوینده	-۱۷.۱	-۱۴.۴	-۱۳.۳	-۳۹.۹	-۱۰.۱	-۱.۹	۵.۱	-۱۵.۳	-۱۷.۹	۸.۷	۱.۲	-۱.۷	۱۱.۱	-۰.۴	-۱۳.۰	۴۸.۰	۱۹.۷	-۲.۱	۸.۵	۳۸.۲	۱۲.۲	۳۷.۱	۶.۹	۱۸.۷	۱.۰	۱۹.۴	۲۷.۴	۵۳.۳	-۰.۱	-۰.۳	-۱۰.۶	۱۷.۴	۵۲.۲	-۷.۶	-۱۱.۸	-۲.۵	
الیاف و تاپس پلی استر*	-۲۸.۷	-۳۲.۲	-۳۰.۷	-۳۸.۳	-۲۲.۰	-۲۲.۹	-۳۱.۲	-۲۲.۰	۰.۰	۱۲.۱	۶.۸	-۲۱.۵	۱۵.۴	۱۹.۱	۷.۱	۵.۳	۶۱.۱	۱۸.۴	۰.۶	۱۱.۱	۰.۷	۱.۴	-۲۵.۳	۵۲.۶	۳۳.۲	۴۴.۱	۱۱.۳	۳۹.۹	۳۳.۹	۳۸.۳	۱۰۰.۸	۲۶۹.۹	۳۸۲.۲	۴۹۵.۹	۱۹.۳	-۲۹.۵	
الیاف به اکریلیک	-۴۱.۹	۲۴.۱	۳۹.۲	-۱۵.۴	۷۷.۳	-۷۹.۶	۲۱.۲	۹۸.۳	۸۵.۶	۷۱.۸	۸۱.۸	۴۴.۴	-۱۹.۷	-۸۹.۹	-۲۵.۵	-۲۷.۹	-۵۵.۵	-۲۸.۷	-۵۴.۸	۴.۴	۱۴۶.۷	۱۹۷.۶	۱۷۹.۵	-۴۹.۲	-۳۸.۸	-۰.۰	-۲۱.۹	۱۰.۵	۳.۴	-۱۴.۸	۲۱.۸	-۵۲.۹	۰.۰	۵۲۴.۰	-۵.۸	۳۱.۶	
لاستیک خودرو	-۱۹.۲	۲.۲	-۱.۵	۲.۸	۱۰.۱	۳.۲	۶.۳	-۳.۸	۳۳.۵	-۵.۸	-۵.۴	۵۱.۸	۴۶.۴	-۱۰.۹	-۲.۷	-۱.۵	-۳.۶	۱.۶	-۰.۷	-۱۴.۰	۳۳.۹	۳۸.۶	۳۸.۵	-۱.۱	-۰.۷	۳۱.۱	۵.۴	-۰.۵	۷.۳	-۱.۸	-۴.۴	۱۵.۵	-۲۷.۴	-۳.۲	-۳.۲	-۲.۲	
سیمان	-۱۵.۰	۷.۷	۱۹.۴	-۳.۱	-۳.۶	-۳.۲	-۴.۵	-۱۰.۹	-۹.۱	-۳.۱	-۳.۱	-۹.۲	-۰.۱	-۱۸.۳	-۱۰.۶	۵.۱	-۳.۵	-۴.۳	۳.۶	-۳.۴	-۱.۱	۷.۰	۹.۸	-۱.۱	۱۰.۲	۱۷.۳	-۸.۵	۴.۱	۱۱.۱	۸.۵	۸.۴	-۱.۸	-۰.۹	۴.۹	۵.۸	۹.۲	
مجموع فولاد خام	-۰.۶	۱۲.۰	۲۰.۳	-۰.۷	۶.۲	۵.۱	۸.۶	-۰.۶	-۳.۷	۱۸.۲	۸.۰	۱۵.۱	۸.۳	۵.۲	۲.۳	۰.۶	۸.۴	۱۴.۰	۳.۵	۱۴.۹	۱۹.۰	-۳.۱	۶.۳	-۶.۵	۰.۵	-۳.۷	-۱۳.۷	-۰.۲	۱۱.۳	۱۳.۵	۱۱.۹	۱۰.۹	۶.۱	۶.۲	۶.۶	۱۸.۱	
محصولات فولادی	-۱۰.۹	۸.۰	-۱.۵	-۵.۱	۱.۲	۳.۵	۱۷.۲	-۸.۵	-۸.۶	۴.۹	۸.۳	-۱.۳	۲.۲	-۱۵.۷	-۷.۶	۰.۷	۰.۶	-۳.۸	-۱۷.۲	-۰.۵	۳.۲	-۱۶.۷	-۶.۲	-۱۲.۶	۱.۲	-۲.۰	-۱.۳	۱.۹	۰.۶	۱۲.۹	۶.۲	۳.۸	۰.۹	۳.۱	۸.۴	۱۷.۰	
کائد مس	۴.۰	-۳.۴	-۱.۷	-۳.۳	۲.۵	۲.۰	۰.۶	۴.۰	۲۲.۹	۱۴.۶	۲.۱	-۱.۳	-۳.۵	۲.۰	۱.۷	۲.۲	-۱۸.۲	-۳۹.۹	-۳۰.۴	-۱۹.۶	-۱۰.۵	-۲۹.۴	-۱۴.۹	-۱۴.۹	-۵.۹	-۱۹.۷	-۲۵.۷	-۱۷.۵	-۷.۵	-۱۲.۱	-۱.۸	۱۴.۵	۰.۶	۲.۵	-۳.۷	-۲۲.۱	
آلومینیم	-۱۳.۵	-۱۲.۰	-۱۰.۸	-۱۰.۹	-۳.۶	-۱۶.۲	-۱۶.۷	-۲۲.۱	-۲۰.۸	-۱۸.۲	-۱۵.۶	-۱۳.۴	-۳.۷	۹.۱	-۱.۸	-۲.۶	۱.۸	۰.۳	۵.۸	۹.۳	۹.۹	۹.۰	۳.۹	۱.۹	۹.۴	۷.۳	۶.۲	۷.۹	۳.۸	۱.۵	-۱.۶	-۲.۵	-۲.۶	-۱.۷	۱.۸	۳.۱	
الومینا	-۷.۱	۰.۲	۴.۷	-۰.۵	۳.۶	۶.۱	-۰.۶																														

نمودار ۵ مقدار تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳ و روند بلندمدت آن را در سال‌های بعد از جنگ تحمیلی نشان می‌دهد. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌شود با وجود مثبت شدن رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۳ تولید ناخالص داخلی همچنان پایین‌تر از روند بلندمدت خود قرار دارد.

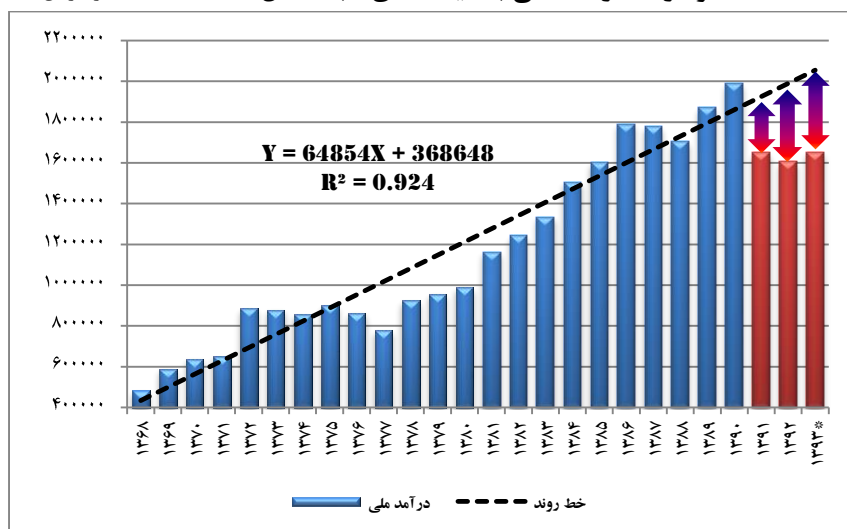
نمودار ۵. تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳ (میلیارد ریال)

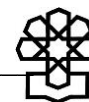
مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

همچنین نمودار ۶ درآمد ملی و خط روند بلندمدت آن را در دوره مذکور نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود درآمد ملی در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ نسبت به تولید ناخالص داخلی افت بسیار شدیدتری داشته است و برای برگشت به مسیر بلندمدت خود رشد بسیار بیشتری نیاز دارد.

نمودار ۶. درآمد ملی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۳ (میلیارد ریال)

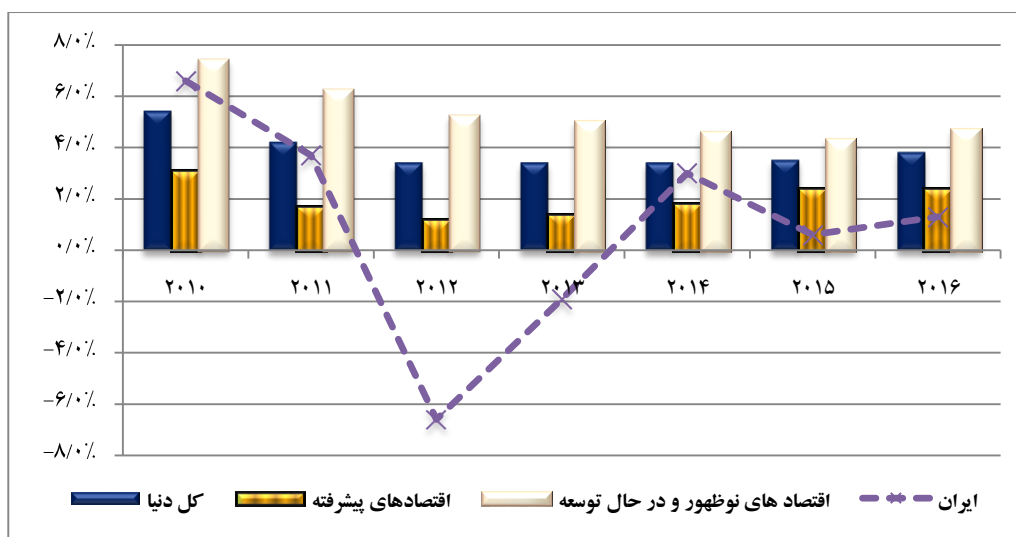

مأخذ: همان.

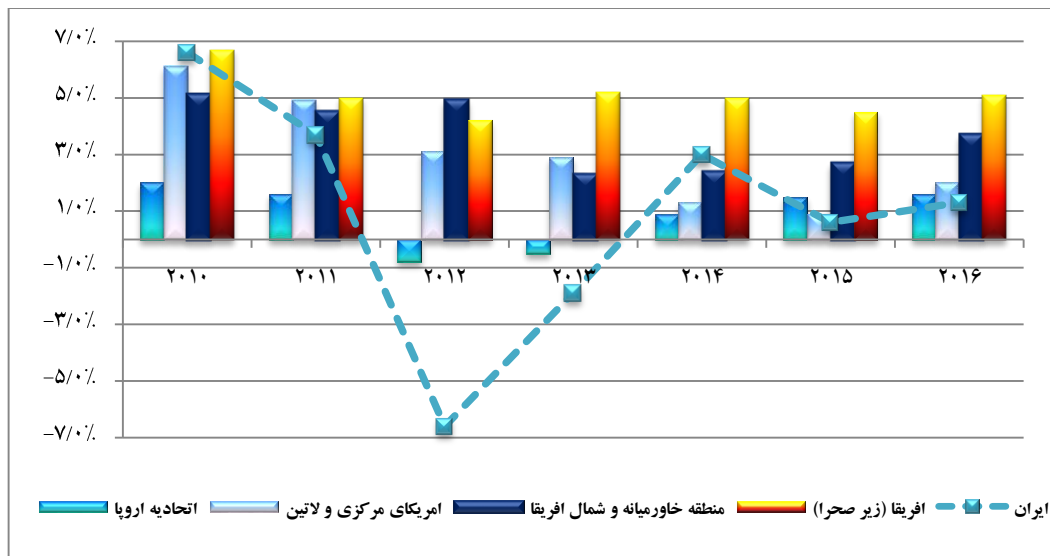
نمودار ۷ مقایسه نرخ رشد اقتصادی کشور با کشورهای توسعه‌یافته، در حال توسعه و متوسط دنیا در دوره ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ را نشان می‌دهد. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌کنید بجز در سال ۲۰۱۰ که نرخ رشد اقتصادی کشور در حدود نرخ رشد کشورهای در حال توسعه بوده است در بقیه سال‌ها این نرخ پایین‌تر از نرخ رشد کشورهای در حال توسعه و حتی متوسط دنیا بوده است. در افق پیش‌رو نیز چنانچه مشاهده می‌شود در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ نرخ رشد اقتصادی ایران بسیار پایین‌تر از متوسط‌های جهانی پیش‌بینی می‌شود. ضمن اینکه مقایسه نرخ رشد تولید ناخالص داخلی کشور با رشد مناطق مختلف دنیا (نمودار ۷) نشان می‌دهد نرخ رشد اقتصادی کشور در سال‌های اخیر بسیار پایین‌تر از نرخ رشد کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا بوده است و پیش‌بینی سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ نیز نشان می‌دهد این روند برای سال‌های آتی نیز ادامه خواهد داشت.

نمودار ۷. مقایسه رشد تولید ناخالص داخلی کشور با کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه

Source: world economic outlook, April 2015, IMF.

نمودار ۸. مقایسه رشد تولید ناخالص داخلی کشور با مناطق مختلف دنیا

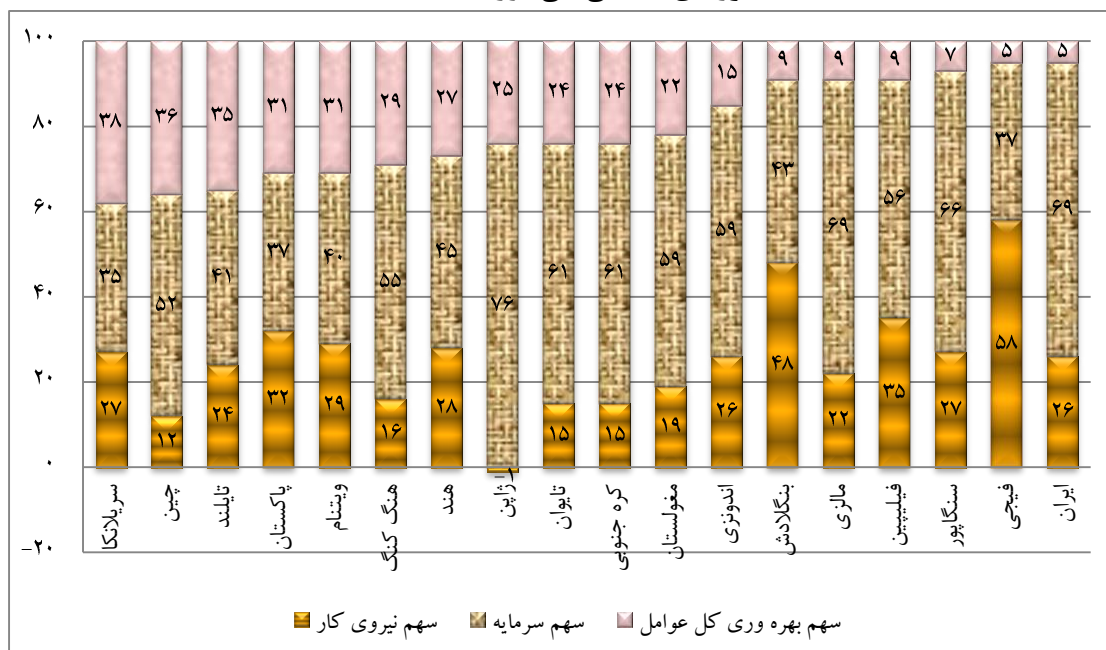

Source: Ibid.

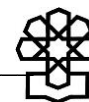
۲-۲. سرمایه‌گذاری

مطالعات بسیاری نشان داده‌اند که منبع اصلی رشد اقتصادی در ایران موجودی سرمایه می‌باشد. با این حال این موضوع را می‌توان به سادگی در نمودار ۹ نیز مشاهده کرد، لذا تحلیل متغیر سرمایه‌گذاری نقش مهمی در تحلیل وضعیت تولید و شرایط کلی اقتصاد خواهد داشت.

نمودار ۹. متوسط سهم عوامل تولید و بهره‌وری کل عوامل (TFP) از رشد اقتصادی کشورهای آسیایی طی دوره ۱۹۷۰-۲۰۱۲

Source: APO Productivity Database 2014.01.

سرمایه‌گذاری، یکی از متغیرهای اقتصادی است که بیشترین تغییرات را در سیکل‌های تجاری تجربه می‌کند. بررسی روند سرمایه‌گذاری در سال‌های اخیر نشان می‌دهد نرخ رشد سرمایه‌گذاری در ساختمان در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ نزدیک به یک درصد و در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ منفی بوده است. همچنین نرخ رشد سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات نیز در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ به ترتیب ۳۵/۷- و ۱۶/۱- بوده است. طبق آمارهای نه ماهه نخست سال ۱۳۹۳ بانک مرکزی، سرمایه‌گذاری در ساختمان و همچنین ماشین‌آلات و تجهیزات رشدهای چشمگیر ۱۵/۳ و ۱۱/۱ درصدی تجربه کرده‌اند. با این حال به نظر می‌رسد در رابطه با آمار مربوط به رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در ساختمان، بیش‌برآوردی رخ داده است. این موضوع می‌تواند ناشی از در نظر گرفتن تخصیص بودجه اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در هر فصل به‌عنوان اجرای طرح تملک دارایی سرمایه‌ای باشد که در عمل این‌گونه نیست. همان‌طور که در بخش برآورد ارزش‌افزوده بخش ساختمان نیز بیان شد این روش از ضعف اساسی برخوردار است. در رابطه با رشد ماشین‌آلات و تجهیزات نیز با توجه به رشد قابل توجه واردات در سال ۱۳۹۳ که بخشی از آن کالاهای سرمایه‌ای بوده است چنین رشدی دور از انتظار نبوده است.

ضمن اینکه بررسی آمار رشد تشکیل سرمایه ثابت خالص در ساختمان و ماشین‌آلات و تجهیزات نشان می‌دهد با در نظر گرفتن نرخ بالای استهلاک سرمایه در کشور رشد تشکیل سرمایه خالص در ماشین‌آلات نزدیک به ۹۳- درصد بوده است که در نتیجه موجودی سرمایه ماشین‌آلات و تجهیزات در سال ۱۳۹۱ نرخ رشد نزدیک به صفر (حدود ۰/۴ درصد) داشته است. هرچند آماری در رابطه با نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت خالص در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ منتشر نشده است با این حال با توجه به نرخ بالای استهلاک سرمایه در کشور پیش‌بینی بهبود این روند دشوار می‌باشد.

جدول ۳. نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت در ساختمان و ماشین‌آلات

عنوان					۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	نه ماهه ۱۳۹۳
رشد تشکیل سرمایه ثابت در ساختمان	ناخالص	۰/۸	۱	-۱۳/۸	-۱/۱	۱۵/۳			
	خالص	-۱/۷	-۱/۳	-۲۷/۱					
رشد تشکیل سرمایه ثابت در ماشین‌آلات	ناخالص	۸	۶/۶	-۳۵/۷	-۱۶/۱	۱۱/۱			
	خالص	۱۱/۱	۶/۲	-۹۲/۶					

مأخذ: آمار موجودی سرمایه خالص بانک مرکزی، نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی.

هر چند رشد بهره‌وری باید به‌عنوان یکی از مهمترین الزامات در جهت افزایش رشد اقتصادی مورد توجه قرار گیرد با این حال با توجه به نبود الزامات نهادی و ساختاری در کشور و با در نظر گرفتن این حقیقت که تشکیل سرمایه مهمترین عامل رشد اقتصادی ایران است به نظر می‌رسد حداقل در کوتاه‌مدت برای رسیدن به رشد اقتصادی بالا، نقش سرمایه‌گذاری بسیار پررنگ خواهد بود. ضمن اینکه رشد تشکیل

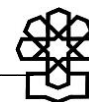
سرمایه خود نیز معلول عوامل مهمی از جمله امنیت، ثبات اقتصادی، شفافیت اقتصادی، محیط کسب و کار و ... می‌باشد.

۳-۲. اشتغال

اشتغال (و بیکاری) یکی از مهمترین متغیرهای اقتصادی است که همواره مورد توجه مسئولان سیاستگذاری کشور می‌باشد. آمار نشان می‌دهد که در پاییز ۱۳۹۳ در حدود ۲/۲۵ میلیون نفر جمعیت بیکار در کشور وجود داشته و نرخ بیکاری در این فصل برابر با ۱۰/۵ درصد بوده است در مورد جوانان نیز جمعیت بیکار در پاییز ۱۳۹۳ برابر با ۷۶۰/۶ هزار نفر و نرخ بیکاری ۲۵/۷ درصد بوده است. اگر تعداد ۲ میلیون و ۳۴ هزار نفر اشتغال ناقص را به جمعیت بیکاران اضافه کنیم، در مجموع حدود ۴ میلیون و ۳۰۰ هزار نفر جویای کار در اقتصاد ایران وجود دارند که ضرورت اولویت‌بخشی به ایجاد اشتغال در اقتصاد ایران را نشان می‌دهد. به‌خصوص آنکه شواهدی از وضعیت رشد بدون اشتغال در دهه ۸۰ اقتصاد ایران وجود دارد.

طبق بررسی صورت گرفته، چنانچه شرایط سال‌های آتی همانند سال‌های دهه ۱۳۹۰ باشد، با در نظر گرفتن متوسط رشد اقتصادی سالیانه ۳ درصد (برای دوره ۱۳۹۳-۱۴۰۰) و نرخ مشارکت ۳۷/۳ درصدی جمعیت فعال کشور (نرخ مشارکت اعلامی مرکز آمار ایران برای فصل پاییز سال ۱۳۹۳)، در سال ۱۴۰۰ کل جمعیت بیکار، جمعیت بیکار جوان و جمعیت بیکار با تحصیلات عالی کشور به ترتیب برابر با ۴/۴۸ میلیون نفر، ۳۷۳/۸ هزار نفر و ۳/۷ میلیون نفر و همچنین نرخ بیکاری کل، جوانان و تحصیل‌کردگان عالی به ترتیب برابر با ۱۷، ۱۱ و ۴۲/۴ درصد خواهد بود.

نکته مهم دیگر مربوط به نرخ مشارکت است که در پاییز سال ۱۳۹۳ برابر با ۳۷/۳ درصد (متوسط نرخ مشارکت در دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۲ برابر با ۳۹ درصد) بوده است به عبارتی در پاییز ۱۳۹۳، تنها ۳۷/۳ درصد از جمعیت فعال کشور حاضر به عرضه کار خود در بازار کار بوده‌اند که خود معضلی برای کشور محسوب می‌شود زیرا بخش بزرگی از جمعیت فعال کشور (۶۲/۷ درصد جمعیت فعال) به‌دلایل مختلف حاضر نیستند که کار خود را عرضه کنند. در سوی دیگر چنانچه نرخ مشارکت جمعیت فعال کشور افزایش یافته و تمهیداتی برای ایجاد اشتغال وجود نداشته باشد آنگاه جمعیت بیکار و نرخ بیکاری شدیداً افزایش می‌یابد.

جدول ۴. وضعیت جمعیت بیکار و نرخ بیکاری به تفکیک گروه‌های مختلف در پاییز ۱۳۹۳ و سال ۱۴۰۰

تحصیل‌کردگان عالی*		جوانان*		کل*		سال / متغیر
				(نرخ مشارکت برابر با ۰/۳۷۳ درصد)		
نرخ بیکاری (درصد)	جمعیت بیکار (میلیون نفر)	نرخ بیکاری (درصد)	جمعیت بیکار (هزار نفر)	نرخ بیکاری (درصد)	جمعیت بیکار (میلیون نفر)	
-	-	۲۵/۷	۷۶۰/۶	۱۰/۵	۲/۲۵	پاییز ۱۳۹۳
۴۲/۴	۳/۷	۱۱	۳۷۳/۸	۱۷	۴/۴۸	۱۴۰۰

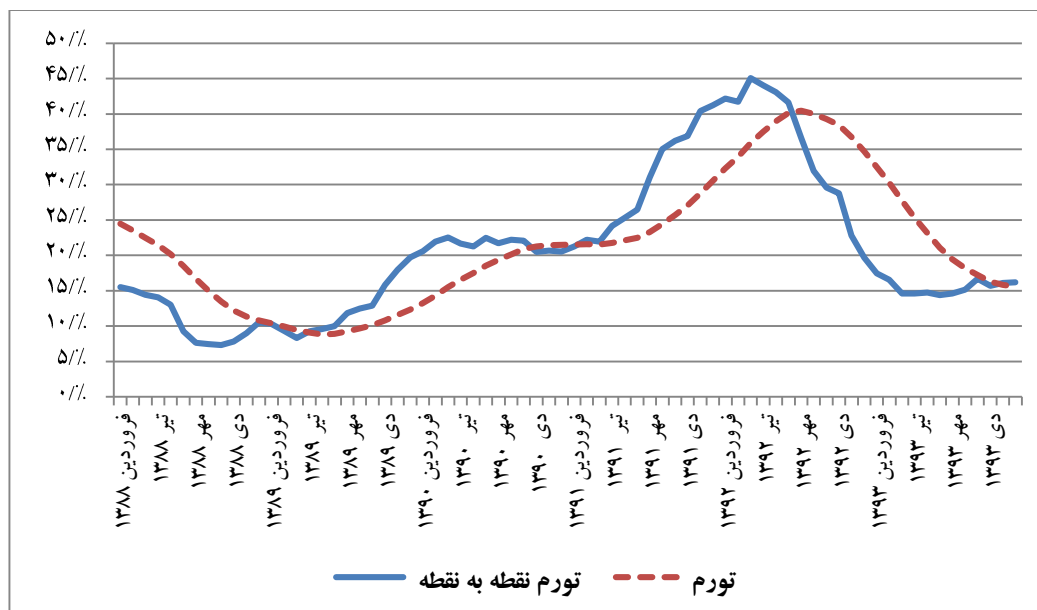
* آمار سال ۱۴۰۰ با در نظر گرفتن متوسط رشد اقتصادی سالیانه ۳ درصدی برای دوره ۱۳۹۳-۱۴۰۰ محاسبه شده‌اند.

در رابطه با اشتغال راهبرد ویژه‌ای از سوی دولت اعلام نشده است. با این حال باید به این موضوع توجه داشت که مسئله ایجاد اشتغال کمی غامض‌تر از سایر اهداف اقتصادی بوده و به عوامل مختلفی نظیر نوع سرمایه‌گذاری، روابط اجتماعی، نوع و ترکیب مبادلات تجاری، ساختار بخش‌های اقتصادی و به‌طور کلی عمده متغیرهای کلان اقتصادی و اجتماعی مرتبط بوده و به‌طور ماهوی هدفی بلندمدت تلقی می‌شود.

۲-۴. تورم

بررسی شاخص قیمت کالاها و خدمات از انتهای سال ۱۳۸۸ تا فروردین‌ماه ۱۳۹۴ حاکی از روند افزایشی نرخ تورم تا آبان‌ماه سال ۱۳۹۲ و روند کاهشی پس از آن می‌باشد. با مشاهده نمودار ۱۰ مشخص می‌شود تورم در مهرماه سال ۱۳۹۲ تا ۴۰/۴ درصد افزایش یافته است. با این حال با از بین رفتن اثر شوک‌های وارد شده به اقتصاد نظیر تلاطمات ارزی و اجرای هدفمندی یارانه‌ها و همچنین اجرای سیاست‌های ضدتورمی دولت در نیمه دوم سال ۱۳۹۲، نرخ تورم روند کاهشی به خود گرفت و با ادامه این روند کاهشی در سال ۱۳۹۳ در انتهای این سال به ۱۵/۶ درصد رسیده است. همچنین نرخ تورم نقطه به نقطه از اوایل سال ۱۳۸۹ روند افزایشی به خود گرفت در خردادماه سال ۱۳۹۲ به بالاترین میزان خود طی سال‌های اخیر یعنی ۴۵ درصد رسیده است و پس از آن روند کاهشی خود را آغاز نمود با این حال در سال ۱۳۹۳ نرخ کاهشی تورم نقطه به نقطه تقریباً متوقف شد و نرخ تورم نقطه به نقطه بین ۱۴/۵ تا ۱۶/۵ درصد بود و در پایان سال به ۱۶/۲ درصد رسید، به نظر می‌رسد با رفع اثر شوک‌ها، تورم به هسته^۱ خود نزدیک شده است و کاهش چشمگیری در تورم و تورم نقطه به نقطه در ماه‌های پیش‌رو دور از انتظار می‌باشد.

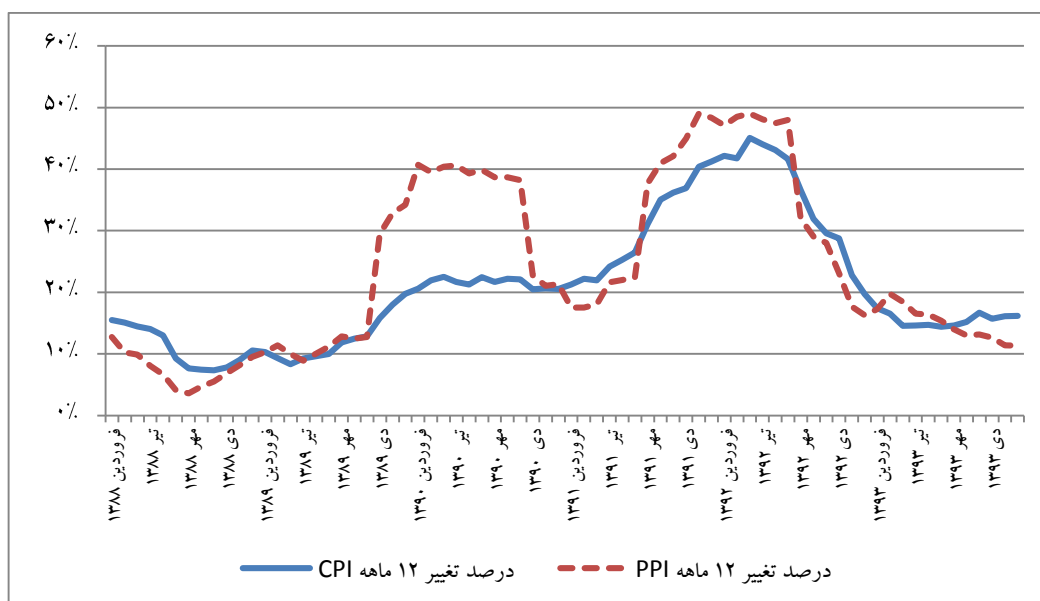
نمودار ۱۰. مقایسه نرخ تورم و نرخ تورم نقطه به نقطه

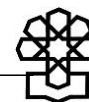
مأخذ: شاخص قیمت‌های بانک مرکزی.

مقایسه درصد تغییر سالیانه شاخص قیمت تولیدکننده و تورم نقطه به نقطه (نمودار ۱۱) نشان می‌دهد اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها (در هر دو مرحله) به‌طور آنی بر شاخص قیمت تولیدکننده اثرگذار بوده، اما با تأخیر زمانی و به‌طور ملایم بر شاخص قیمت مصرف‌کننده اثرگذار بوده است. همچنین شوک‌های ارزی آثار تقریباً مشابهی بر هر دو شاخص داشته‌اند.

نمودار ۱۱. مقایسه درصد تغییر سالیانه PPI و نرخ تورم نقطه به نقطه

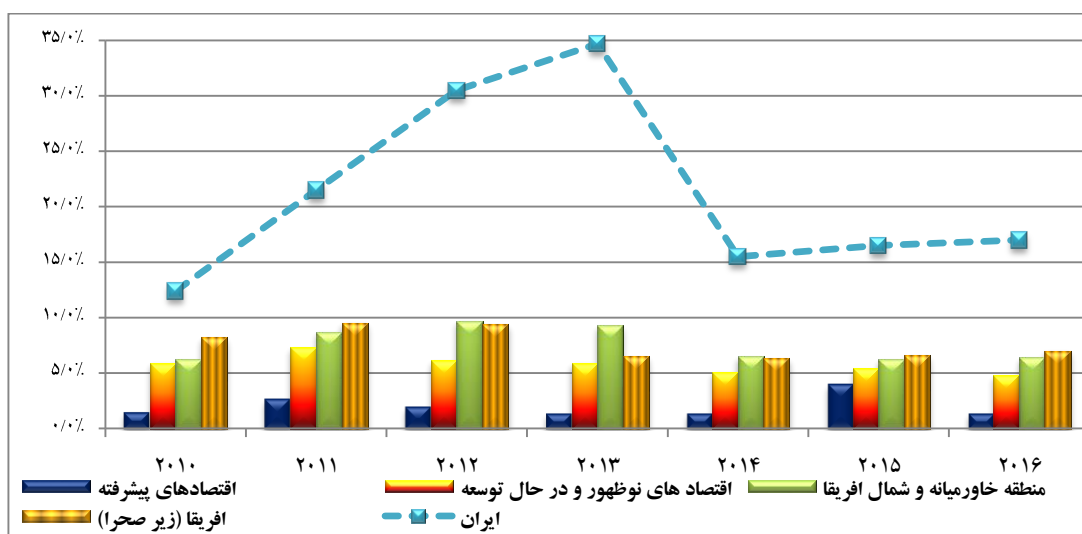
مأخذ: همان.

در رابطه با علل تورم به طور کلی می‌توان بیان کرد تورم سال‌های گذشته بیشتر ناشی از شوک‌های وارد شده به اقتصاد ناشی از اجرای فاز اول هدفمندی یارانه‌ها و اعمال تحریم‌ها بوده است در حقیقت تورم در این سال‌ها بیشتر تحت تأثیر عوامل موقتی و زودگذر قرار گرفته و به بیان اقتصادی جزء موقتی (پوسته) تورم تحت تأثیر قرار گرفته است و در نتیجه با تخلیه شدن آثار این شوک‌ها در تورم به‌طور طبیعی روند آن رو به کاهش نهاده است. این در حالی است که عوامل اصلی و بنیادی ایجادکننده تورم بلندمدت در کشور مثل رشد نقدینگی، عدم انضباط مالی دولت‌ها و مشکلات ساختاری اقتصاد ایران همچنان پابرجاست که در بیان اقتصادی این بخش از تورم را هسته تورم می‌نامند. بخشی از این عوامل ساختاری به سازوکارهای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در دولت و مجلس باز می‌گردد. در مورد نقش مجلس در این زمینه می‌توان به دو کانال اصلی تأثیرگذاری مجلس بر اندازه و ترکیب بودجه و همچنین تکالیف مصوب مجلس برای بانک مرکزی و سیستم بانکی اشاره کرد.

با تخلیه اثر شوک‌ها نرخ تورم روندی کاهنده به خود گرفته است. با این حال، تداوم کاهش قیمت نفت و وقوع تلاطماتی در بازار ارز ایران، ممکن است، به‌عنوان منبع جدید شوک‌های اقتصادی وضعیت تورم را تحت تأثیر قرار دهد که لازم است در جای خود مورد بررسی قرار گیرد. نمودار ۱۲ مقایسه نرخ تورم کشور را با تورم کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته و همچنین برخی مناطق دنیا نشان می‌دهد. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌کنید تورم کشور در سال‌های اخیر بسیار بالاتر از متوسط‌های جهانی و منطقه بوده است. همچنین علیرغم کاهش نرخ تورم در سال اخیر و کاهش چشمگیر اختلاف تورم ایران با سایر کشورهای دنیا در سال ۲۰۱۴، پیش‌بینی می‌شود برای سال‌های پیش رو اختلاف موجود تورم با دنیا همچنان تداوم یابد.

نمودار ۱۲. مقایسه نرخ تورم کشور با کشورهای توسعه‌یافته، در حال توسعه و برخی مناطق دنیا

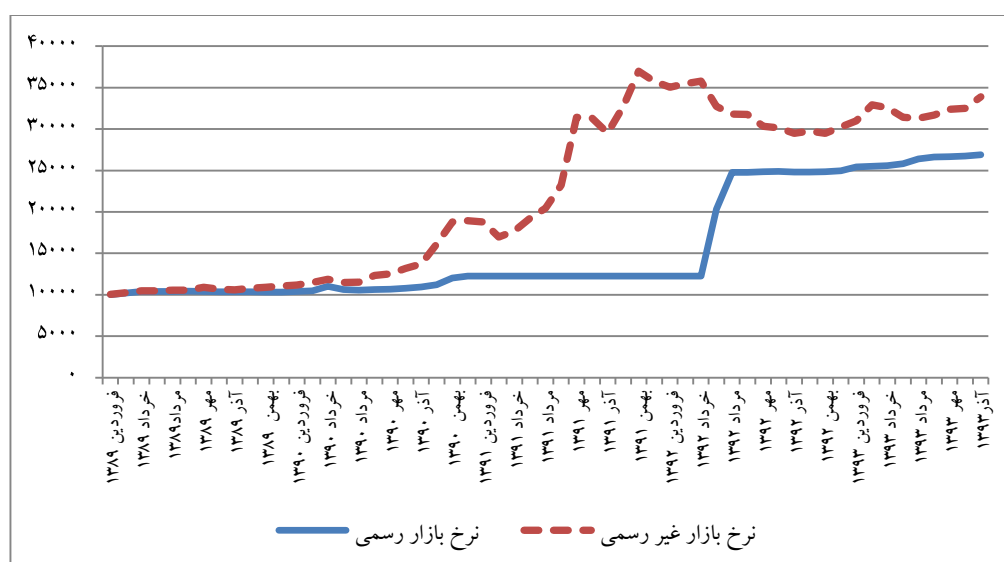

Source: world economic outlook, April 2015, IMF.

۵-۲. نرخ ارز

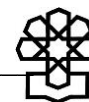
نرخ ارز در سال‌های اخیر دستخوش تغییرات زیادی قرار گرفته است. با این حال با روی کار آمدن دولت جدید نوسانات این متغیر تا حد زیادی کاهش یافت. نرخ ارز بازار رسمی و غیررسمی در نمودار ۱۳ نشان داده شده است. با توجه به نوسانات نرخ ارز برای مقایسه نرخ ارز انتهای سال ۱۳۹۳ با ۱۳۹۲ از متوسط فصل زمستان این دو سال استفاده شده است. مقایسه نرخ ارز زمستان سال ۱۳۹۲ (۲۹۸۵ تومان) با زمستان سال ۱۳۹۳ (۳۴۴۰ تومان) نشان‌دهنده رشد ۱۵/۲ درصدی نرخ ارز می‌باشد که به نوعی نشان‌دهنده سیاست دولت جدید در جهت تعدیل نرخ ارز متناسب با تورم می‌باشد.

نمودار ۱۳. نرخ ارز بازار رسمی و غیررسمی

مأخذ: بخش ترازپرداخت‌های بانک مرکزی.

در ادبیات اقتصادی متغیرهای مختلفی به‌عنوان عوامل تعیین‌کننده نرخ ارز ذکر می‌شود. با این حال نتایج مطالعه مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد مهمترین متغیرهای تعیین‌کننده نرخ ارز تعادلی اقتصاد ایران خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی، مخارج دولت، بهره‌وری و مازاد تراز تجاری می‌باشند به نحوی که کاهش مخارج دولت و افزایش خالص دارایی‌های بانک مرکزی، بهره‌وری و مازاد در تراز تجاری سبب کاهش نرخ ارز تعادلی می‌شوند. ضمن اینکه نرخ ارز بازار به‌دلیل شوک‌های مقطعی، انتظارات و تقاضای سفته‌بازی تا حدی متفاوت از نرخ ارز تعادلی می‌باشد. مهمترین شوک‌های وارد شده به اقتصاد که بر نرخ ارز اثرگذار بوده‌اند اجرای مراحل اول و دوم هدفمندی یارانه‌ها و اعمال تحریم‌های خصمانه غرب علیه کشورمان می‌باشند. البته در این رابطه باید به این نکته توجه داشت که با توجه به اینکه از یک‌سو در اقتصاد ایران، دولت عرضه‌کننده عمده ارز در بازار است و از سوی دیگر به‌دلیل کاهش

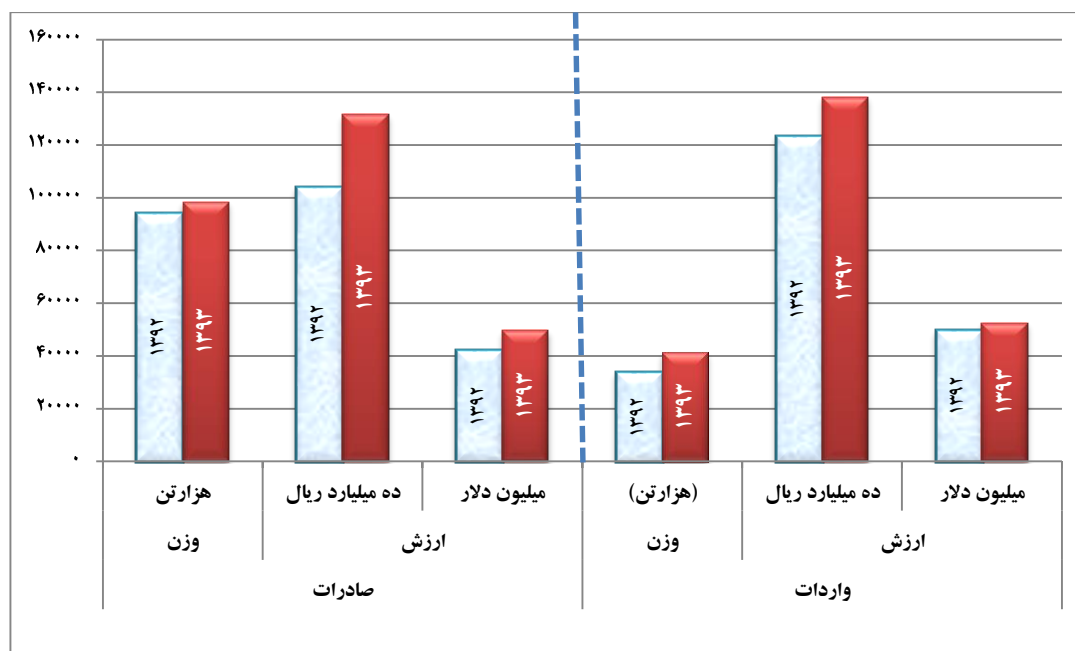

درآمدهای ارزی دولت در پی تحریم‌ها، درآمدهای دولت تحت فشار قرار گرفته است، به نظر می‌رسد دولت برای تأمین ریالی بودجه خود، چندان بی‌میل نبوده است که نرخ ارز در بازار افزایش یابد، یا حداقل اینکه تلاش مؤثری در جلوگیری از افزایش نرخ ارز انجام نداده است. این موضوع از آن جهت قابل توجه است که کاهش قیمت نفت نیز هم‌اکنون باعث کاهش شدید درآمدهای ارزی دولت شده است و اگر دولت بخواهد طبق روال پیشین عمل کند بروز شوک جدیدی در نرخ ارز چندان دور از انتظار نخواهد بود.

۲-۶. تجارت خارجی

بررسی وضعیت تجارت خارجی کشور نشان می‌دهد در سال ۱۳۹۳ صادرات و واردات کشور رشد چشمگیری داشته‌اند به طوری که ارزش ریالی صادرات و واردات به ترتیب ۲۶/۵ و ۱۲/۵ درصد رشد را نسبت به سال ۱۳۹۲ نشان می‌دهند.

نمودار ۱۴. مقایسه آمار صادرات و واردات در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳

مأخذ: گمرک.

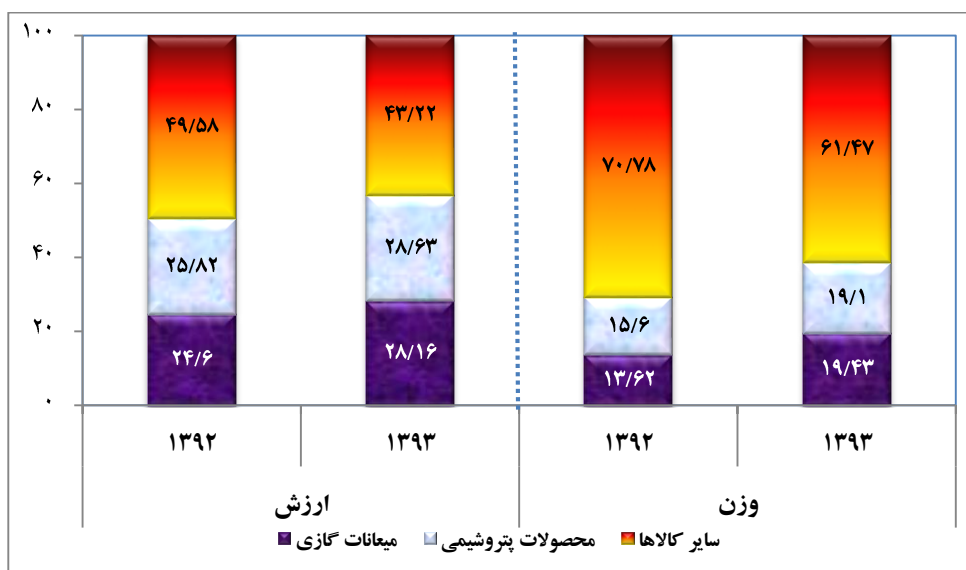
جدای از حجم صادرات و واردات چند مسئله اصلی در تجارت خارجی کشور که در سنوات گذشته وجود داشته و در سال ۱۳۹۳ هم تداوم یافته است عبارتند از:

۱. سهم بالای محصولات وابسته به نفت در صادرات غیرنفتی،
۲. تمرکز تجارت خارجی کشور بر تجارت با برخی کشورها،

۳. سهم بالای کالاهای اساسی در واردات کشور.

نمودار ۱۵ نوع کالای صادراتی کشور در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود صادرات میعانات گازی و محصولات پتروشیمی رشد قابل توجهی داشته و در مقابل صادرات سایر کالاها رشد چندانی را تجربه نکرده است. این موضوع سبب شده است سهم میعانات گازی از صادرات کشور رشد قابل توجهی داشته باشد و سهم وزنی آن از ۱۳/۵ درصد در سال ۱۳۹۲ به ۱۹/۵ درصد در سال ۱۳۹۳ برسد.

نمودار ۱۵. مقایسه نوع کالاهای صادراتی سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳

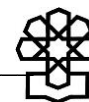
مأخذ: همان.

جدول ۵ نیز ۵ قلم عمده صادراتی کشور در این دوره را نشان می‌دهد همان‌طور که مشاهده می‌شود اصلی‌ترین اقلام صادراتی کشور از میعانات گازی و محصولات پتروشیمی می‌باشند که از ارزش‌افزوده بالایی برخوردار نیستند.

جدول ۵. مقایسه سهم وزن و ارزش ۵ قلم عمده صادراتی کشور

رتبه	شرح	سهم در سال ۱۳۹۲		سهم در سال ۱۳۹۳		درصد تغییرات نسبت به سال قبل
		وزن	ارزش	وزن	ارزش	
۱	پروپان مایع شده	۳/۴۱	۶/۳۸	۱/۷۵	۳/۹۳	۸۳/۷۴
۲	متانول	۵	۴/۱۳	۳/۶۸	۳/۴	۳۷/۵۴
۳	بوتان مایع شده	۲/۰۵	۴/۱۱	۱/۴۵	۳/۲۵	۴۳/۱۷
۴	پلی اتیلن ...	۱/۱۱	۳/۹۷	۰/۸۳	۳/۰۱	۴۹/۳۱
۵	قیر نفت	۳/۳	۳/۷۱	۲/۸۴	۳/۶۶	۱۴/۷

مأخذ: همان.

ضمن اینکه پنج کشور عمده واردکننده کالاهای ایرانی به ترتیب کشورهای چین، عراق، امارات متحده عربی، هند و افغانستان می‌باشند که نشان‌دهنده محدود شدن صادرات کشور به یک منطقه جغرافیایی خاص (قاره آسیا) است.

همچنین جدول ۶ پنج قلم عمده وارداتی کشور را در دوره مورد بررسی نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود گندم، وسایل نقلیه با موتور پیستونی، ذرت دامی، برنج و کنجاله سویا عمده اقلام وارداتی کشور هستند. بررسی این کالاها نشان‌دهنده این موضوع است که کشور در کالاهای اساسی خود وابستگی بالایی به واردات دارد و این موضوع می‌تواند برای کشور مشکلی اساسی باشد. همچنین مهمترین کشورهای صادرکننده کالا به ایران به ترتیب چین، امارات متحده عربی، جمهوری کره، ترکیه و هند می‌باشند که نشان‌دهنده پایین بودن تکنولوژی وارداتی کشور است.

جدول ۶. پنج قلم عمده وارداتی کشور در ۸ ماهه اول سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳

رتبه	شرح تعرفه	سال ۱۳۹۳		سال ۱۳۹۲		درصد تغییرات نسبت به سال قبل
		سهام از کل		سهام از کل		
		ارزش	وزن	ارزش	وزن	
۱	گندم	۱۶/۸۶	۴/۳۶	۱۱/۷۸	۲/۹۳	۷۵/۲۸
۲	وسایل نقلیه با موتور پیستونی	۰/۳۶	۳/۸۱	۰/۳۱	۲/۸۵	۳۹/۸۴
۳	ذرت دامی	۱۴/۸۶	۳/۳۴	۱۱/۸۸	۳/۰۷	۵۳/۰۶
۴	برنج	۲/۸۷	۲/۶۸	۵/۸۳	۴/۶۴	-۳۹/۶۳
۵	کنجاله سویا	۵/۱۲	۲/۳۶	۸/۳۴	۳/۶۸	-۲۴/۸۸

مأخذ: همان.

جمع‌بندی

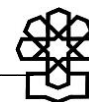
این گزارش به بررسی وضعیت اقتصاد کلان پرداخت. برای این منظور ابتدا وضعیت نرخ رشد اقتصادی و تورم در نقاط مختلف دنیا مورد بررسی قرار گرفت و سپس به بررسی وضعیت مهمترین شرکای تجاری کشور پرداخته شد. در ادامه وضعیت متغیرهای اقتصاد کلان نظیر نرخ رشد اقتصادی، تورم، نرخ ارز و اشتغال مورد بررسی قرار گرفت.

اقتصاد ایران در ابتدای سال ۱۳۹۳ با مسائل مختلف کوتاه‌مدت و بلندمدت روبرو بوده است. در کوتاه‌مدت، لزوم خروج از رکود، مواجهه با بی‌ثباتی اقتصاد کلان و نرخ تورم بالاتر از میانگین بلندمدت اقتصاد ایران، تأمین مالی کسری بودجه قابل توجه دولت در نتیجه کاهش صادرات نفت و همچنین چگونگی مواجهه با محدودیت‌های تجاری ناشی از تحریم‌های اقتصادی از مهمترین مسائل و دغدغه‌های موجود بوده است.

دولت در سال ۱۳۹۳ تلاش کرد با اجرای سیاست‌هایی در جهت حل مسائل فوق گام بردارد. به‌طور کلی مهمترین اهداف دولت در سال ۱۳۹۳، خروج از رکود، کنترل تورم و حفظ ثبات اقتصادی بوده است. جهت نیل به این اهداف دولت از ابزارهای سیاستی مختلفی استفاده کرده است. برای کنترل تورم، تأکید دولت بیشتر بر کنترل نقدینگی از کانال کنترل پایه پولی، انضباط مالی دولت و ثبات بازار ارز بوده است. براساس بسته سیاستی منتشر شده و لایحه رفع موانع تولید، مهمترین سیاست‌های دولت در راستای خروج از رکود را می‌توان حفظ ثبات اقتصادی، اولویت دادن به تأمین مالی کوتاه‌مدت از طریق افزایش سهم تسهیلات سرمایه در گردش از کل تسهیلات، کاهش فشار تحریم‌ها، افزایش سرمایه بانک‌ها و تسویه بدهی‌های دولت به بخش‌های غیردولتی در نظر گرفت. مهمترین راهبرد دولت در راستای حفظ ثبات اقتصاد کلان نیز کنترل هدفمند بازار ارز و تعدیل آن به نسبت تورم، پرهیز از وارد کردن شوک‌های بزرگ به اقتصاد و اجرای سیاست‌های تعدیل قیمتی با شیب کم بوده است.

نتایج بررسی‌های مرکز پژوهش‌ها نشان می‌دهد با وجود اینکه بانک مرکزی در آمار مقدماتی خود رشد اقتصادی نه ماهه سال ۱۳۹۳ را برابر ۳/۶ درصد اعلام کرده است، به‌نظر می‌رسد امکان تعدیل این آمارها وجود دارد. شواهد آماری موجود نشان می‌دهد که نرخ مذکور دچار بیش‌برآوردی است و محاسبات مرکز پژوهش‌ها نرخ رشدی در حدود ۲ درصد را برای سال ۱۳۹۳ پیش‌بینی می‌کند. ضمن اینکه هر چند شاخص‌های کلان در رابطه با رشد اقتصادی حکایت از مثبت شدن آن و خروج از رکود دارند با این حال بررسی جزئیات به‌خصوص در بخش صنعت نشان می‌دهد علائم چندان مثبتی در رابطه با خروج از رکود دیده نمی‌شود. ضمن اینکه با در نظر گرفتن این موضوع که سهم زیادی از رشد مثبت سال ۱۳۹۳ را باید به یک عامل برونزا یعنی لغو بخشی از تحریم‌ها نسبت داد به سختی می‌توان مثبت شدن رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۳ را به‌عنوان خروجی پایدار از رکود و برگشت اقتصاد به دامنه رشد اقتصادی مثبت در نظر گرفت و با فرض ادامه وضعیت موجود حتی برای سال ۱۳۹۴ نیز وضعیت چندان بهتری متصور شد. همچنین بررسی وضعیت نرخ تورم نشان داد که با توجه به تخلیه شدن اثر شوک‌های ناشی از هدفمندی یارانه‌ها و نرخ ارز در تورم، تورم در سال اخیر روندی کاهشی به خود گرفت با این حال در انتهای سال ۱۳۹۳ و با توجه به رسیدن تورم به هسته خود روند کاهشی تورم متوقف شده است.

هر چند پس از دو سال تجربه رشد اقتصادی منفی و تورم بالا، مثبت شدن رشد اقتصادی، ثبات نسبی در سطح اقتصاد کلان و تداوم روند نزولی تورم در این سال را می‌توان به‌عنوان مهمترین دستاوردهای کشور در حوزه اقتصادی در نظر گرفت، با این حال شواهد و قرائن موجود حاکی از عدم اعلام رسمی یا عملی سیاست‌های دولت برای چگونگی مواجهه با مسائل اساسی بلندمدت ایران به‌خصوص اشتغال، بهره‌وری، محیط زیست و فساد است. به‌طور کلی می‌توان بیان کرد با توجه به اهمیت مذاکرات هسته‌ای در وضعیت اقتصاد کلان که شرایط سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ مؤید آن است، به نظر

می‌رسد عمده انرژی و تمرکز فعالین اقتصادی و سیاستگذاران معطوف به تحلیل شرایط بعد از مذاکرات شده و در سال ۱۳۹۳ تغییر قابل ملاحظه‌ای در متغیرهای کلیدی اقتصاد و فرآیندهای منجر به آنها مشاهده نمی‌شود.

منابع و مأخذ

1. APO Productivity Database 2014.01.
2. world economic outlook. April 2015. IMF, www.IMF.org.
3. Global Economic prospects, January 2015, WWW. worldbank.org.
۴. آمار تجارت خارجی جمهوری اسلامی ایران، گزارش دوازده‌ماهه سال ۱۳۹۳، گمرک جمهوری اسلامی ایران، فروردین‌ماه ۱۳۹۴.
۵. باقری‌پرمهر، شعله و موسوی‌نیک، سیده‌ادی. بررسی عوامل تعیین‌کننده نرخ ارز تعادلی و ریشه‌یابی تحولات اخیر بازار ارز در اقتصاد ایران، گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۱.
۶. بانک سری‌های زمانی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران: TSD.CBI.IR
۷. حساب‌های ملی مرکز آمار ایران: <http://www.amar.org.ir>
۸. شاخص‌های قیمت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران: <http://www.cbi.ir>
۹. شاکری، عباس. تحلیل وضعیت اقتصادی کشور ۸. ارکان سیاستگذاری برای برون‌رفت از شرایط رکود تورمی، گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۳.
۱۰. عبداللهی، محمدرضا. تحلیل کمی و کیفی تورم در اقتصاد ایران (دوره ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳) گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۳.
۱۱. نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۲۹۴

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: تحلیل وضعیت اقتصاد کلان ایران در سال ۱۳۹۳

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه اقتصاد کلان و مدلسازی)

تهیه و تدوین: محمدرضا عبداللهی

همکار: موسی خوشکلام خسروشاهی

ناظران علمی: سیدهادی موسوی‌نیک، ابوالحسن والی‌زاده

متقاضی: معاونت پژوهش‌های اقتصادی

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. رشد اقتصادی

۲. تورم

۳. اشتغال

۴. نرخ ارز

۵. سرمایه‌گذاری

۶. صادرات و واردات

تاریخ انتشار: ۱۳۹۴/۳/۲۳